

\ RAPPORT

Vrijwilligers en erfgoed: jouw noden in kaart

H\
STO
RIES

Vlaanderen
verbeelding werkt

Inhoud

1	Inleiding.....	1
2	Verenigingenpaspoort.....	3
2.1	Jaar van oprichting.....	3
2.2	Werkingsgebied en spreiding.....	4
2.3	Organisatiestructuur en bestuur.....	5
2.4	Deelwerkingen.....	7
2.5	Vrijwilligersinzet.....	8
2.6	Diversiteit in de organisatie.....	9
2.7	Thema's.....	14
3	Financiën.....	16
3.1	Eigen inkomsten.....	16
3.2	Subsidies.....	17
3.3	Financiering door derden.....	18
3.4	Financiële impact corona.....	18
3.5	Financiële ondersteuning n.a.v. corona.....	21
3.6	Verwachting van de financiële toekomst.....	21
4	Noden rondom zakelijke werking.....	22
4.1	Fondsen- en subsidiewerving.....	23
4.2	Wetgeving.....	23
4.3	Communicatie.....	24
4.4	ICT.....	24
4.5	Andere zakelijke noden.....	24
4.6	Effect corona op de zakelijke noden.....	25
5	Noden rondom inhoudelijke werking.....	25
5.1	Erfgoedactiviteit "Publieksactiviteiten organiseren".....	26
5.2	Erfgoedactiviteit "Erfgoedcollecties beheren".....	27
5.3	Erfgoedactiviteit "Historisch onderzoek voeren".....	28
5.4	Erfgoedactiviteit "Publiceren".....	29
5.5	Erfgoedactiviteit "Tradities, rituelen, feesten en andere sociale praktijken levend houden".....	29
5.6	Erfgoedactiviteit "Advies verlenen aan derden".....	30
6	Gevraagde ondersteuning.....	31
7	Conclusies.....	31

1 Inleiding

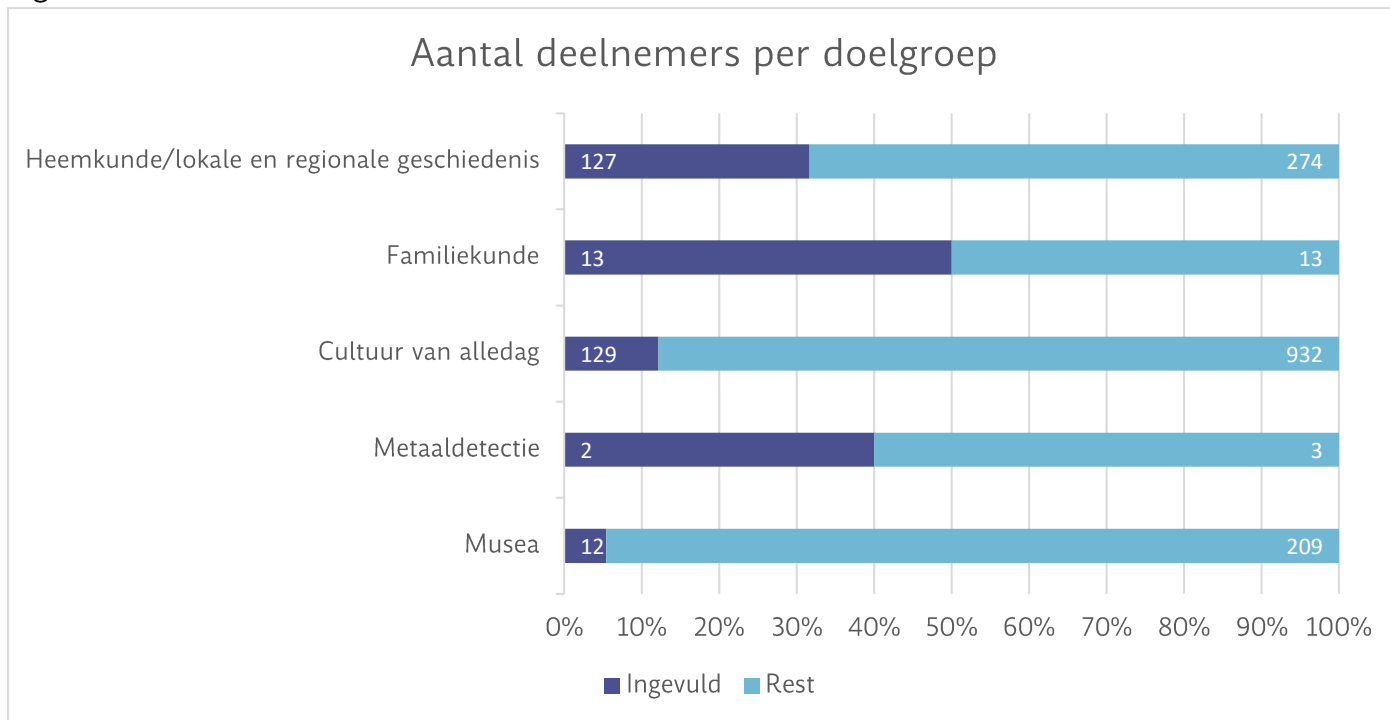
In dit rapport worden de resultaten besproken uit een bevraging die Histories in het **najaar van 2022** voerde bij haar doelgroepen. Een vijfjaarlijkse **monitoring** is belangrijk om afstemming van onze dienstverlening op de doelgroepen te verzekeren. De bevraging is weliswaar niet de enige bron waarop we ons baseren voor de ontwikkeling van ons aanbod. We maken ook gebruik van de evaluatie door deelnemers aan vormingen en evenementen, gesprekken met koepels, opvolging van trends in de maatschappij, consultatiecirkels, enzovoort.

Onze **doelgroepen** zijn de cultureel erfgoedverenigingen over heel Vlaanderen, die bestuurd worden door vrijwilligers. Deze groep is zeer gevarieerd: we onderscheiden (1) de verenigingen die met lokale en regionale geschiedenis bezig zijn (bijvoorbeeld heemkundige kringen), (2) de groep familiekunde die familiegeschiedenis onderzoekt, (3) de groep cultuur van alledag die tradities, feesten, rituelen en andere sociale praktijken levend houden (bijvoorbeeld de historische schuttersgilden, het carnavalswezen, reuzen en stoeten) en (4) de erfgoedvrijwilligers die met metaaldetectie bezig zijn. Voor deze enquête werd ook een vijfde groep gedefinieerd: (5) private musea die door vrijwilligers beheerd worden. Let wel: het gaat hier niet om de heemmusea die als deelwerking van een heemkundige kring beschouwd worden. Deze laatste werden ondergebracht in de groep heemkunde/lokale en regionale geschiedenis.

We stuurden ruim 2.500 mailadressen een uitnodiging voor deelname aan de online enquête. In totaal hebben 398 verenigingen de enquête ingevuld. Daarvan werden 283 verenigingen effectief meegenomen in de verwerking van de resultaten. De criteria voor deze selectie waren als volgt: de vereniging moest binnen één van onze doelgroepen vallen en moest minstens 50% van de vragen beantwoord hebben. De **responsgraad** na deze selectie komt neer op 11,3%, wat deze globaal voldoende representatief maakt om hierover te rapporteren.

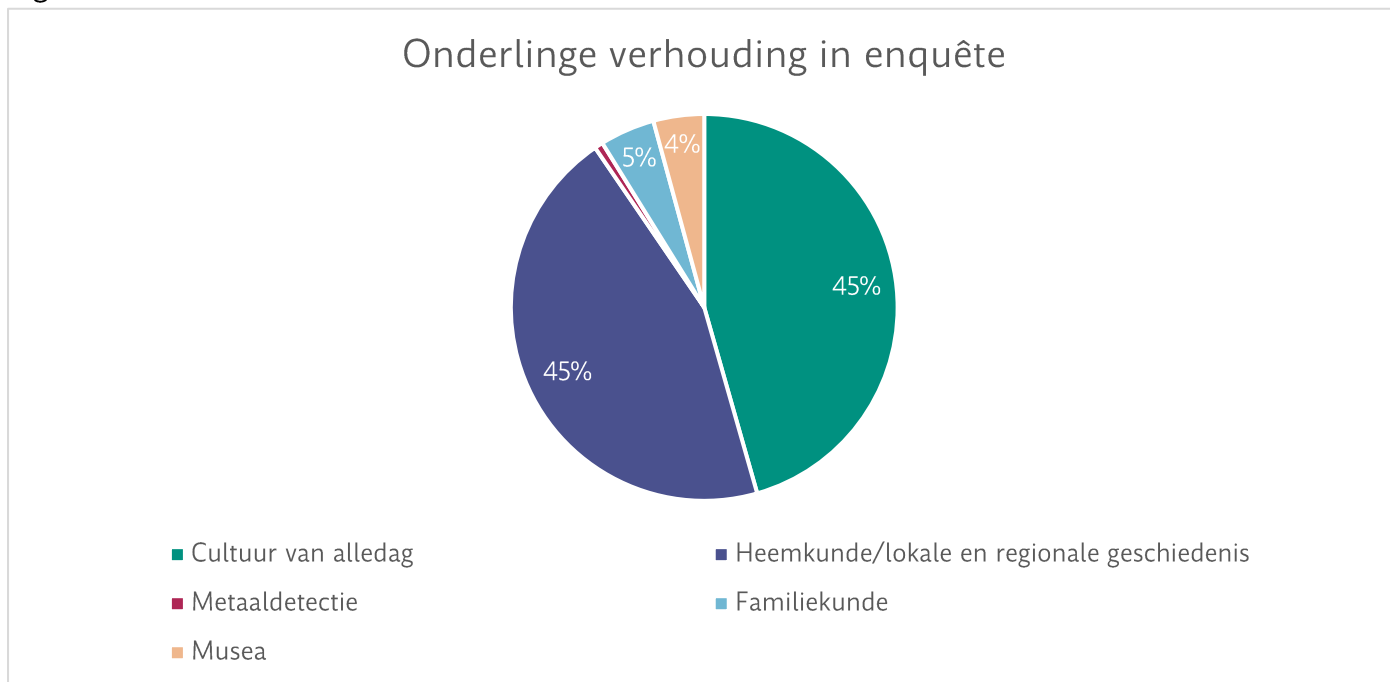
Wanneer dit **per subgroep** wordt bekeken, zijn er enkele verschillen. Van de aangeschreven familiekundige verenigingen heeft de helft de enquête ingevuld, van heemkunde/lokale en regionale geschiedenis bijna een derde en van metaaldetectie (die kwantitatief de kleinste groep is) 40%. Bij cultuur van alledag is de responsgraad een stuk lager. Wel is het zo dat de cultuur van alledag-verenigingen in absoluut aantal de grootste groep respondenten in deze enquête vormen. Uit hun reacties blijkt dat zij zichzelf niet altijd zien als erfgoedvereniging, wat de lagere responsgraad kan verklaren. De musea tot slot zijn het minst vertegenwoordigd. De resultaten voor deze groep zijn niet representatief. We hebben ze voor de volledigheid wel in dit rapport opgenomen.

Figuur 1¹

Totaal aantal verenigingen: 283

Figuur 2

Totaal aantal verenigingen: 283

¹ Voor het totaal aantal cultuur van alledag-verenigingen (1061) zijn we afgegaan op het aantal verenigingen in ons contactenbestand, maar er zijn er ongetwijfeld meer.

Dit **rapport** bestaat uit **vijf delen**. In het *eerste deel* (het verenigingspaspoort) brengen we de algemene werking van de erfgoedverenigingen in kaart. Met welke thema's houden erfgoedverenigingen zich bezig? Welke bestuursstructuren worden gehanteerd? Hoeveel uren investeert een bestuurslid in de vereniging? Enzovoort. Het *tweede deel* gaat over de financiële toestand van de verenigingen. Daarbij schenken we bijzondere aandacht aan de coronapandemie en het wegvallen van de provinciale subsidies voor cultureel erfgoedverenigingen. Het *derde en vierde deel* zijn gewijd aan de noden die verenigingen ervaren bij enerzijds hun inhoudelijke erfgoedactiviteiten en anderzijds hun zakelijke werking. Het *vijfde deel* tot slot beschrijft de ondersteuning die verenigingen nodig hebben.

De impact van de **coronapandemie** op cultureel erfgoedverenigingen wordt, waar van toepassing, bij de diverse onderdelen besproken.

2 Verenigingspaspoort

In dit hoofdstuk schetsen we de algemene gegevens van de erfgoedverenigingen die aan deze bevraging hebben meegedaan.

2.1 JAAR VAN OPRICHTING

Aan de enquête namen zowel eeuwenoude als zeer jonge verenigingen deel en al wat daartussen zit.

Cultuur van alledag: De oudste vereniging die aan de enquête deelnam, zit binnen de groep 'cultuur van alledag' en gaat terug tot de jaren 1200. Ook de jongste vereniging die de enquête invulde, met stichtingsjaar 2020, is een traditiedrager. Cultuur van alledag-verenigingen zijn dan ook van alle tijden.

Familiekunde: Familiekundige verenigingen zien we ontstaan vanaf de jaren '60. Op een uitzondering na vallen ze allemaal onder de nationale koepel van Familiekunde Vlaanderen en werden ze opgericht vóór 2000.

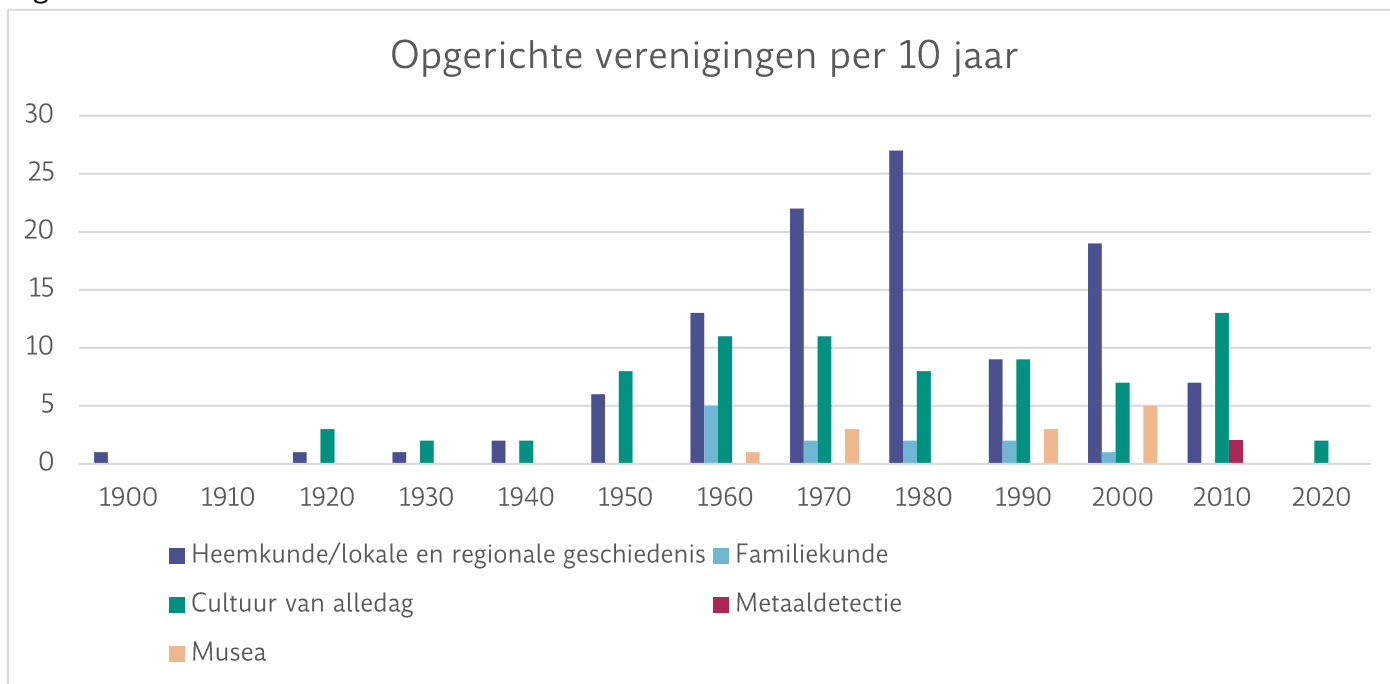
Heemkunde: De eerste heemkundige kring gaat terug tot 1838 en de laatste werd opgericht in 2018. Als groep kent heemkunde een piek tussen 1975 en 1990.

Metaaldetectie: De verenigingen van metaaldetectoristen zijn dan weer een zeer jong fenomeen en werden opgericht in 2017 en 2019.

Musea: De musea werden opgericht tussen 1969 en 2009.

Evolutie: In onderstaande figuur hebben we ons geconcentreerd op de periode vanaf 1900. Je ziet per doelgroep en per tien jaar hoeveel verenigingen er werden opgericht.² Vallen in deze figuur buiten beeld: twee heemkundige kringen en 33 cultuur van alledag-verenigingen, opgericht tussen 1200 en 1900.

Figuur 3

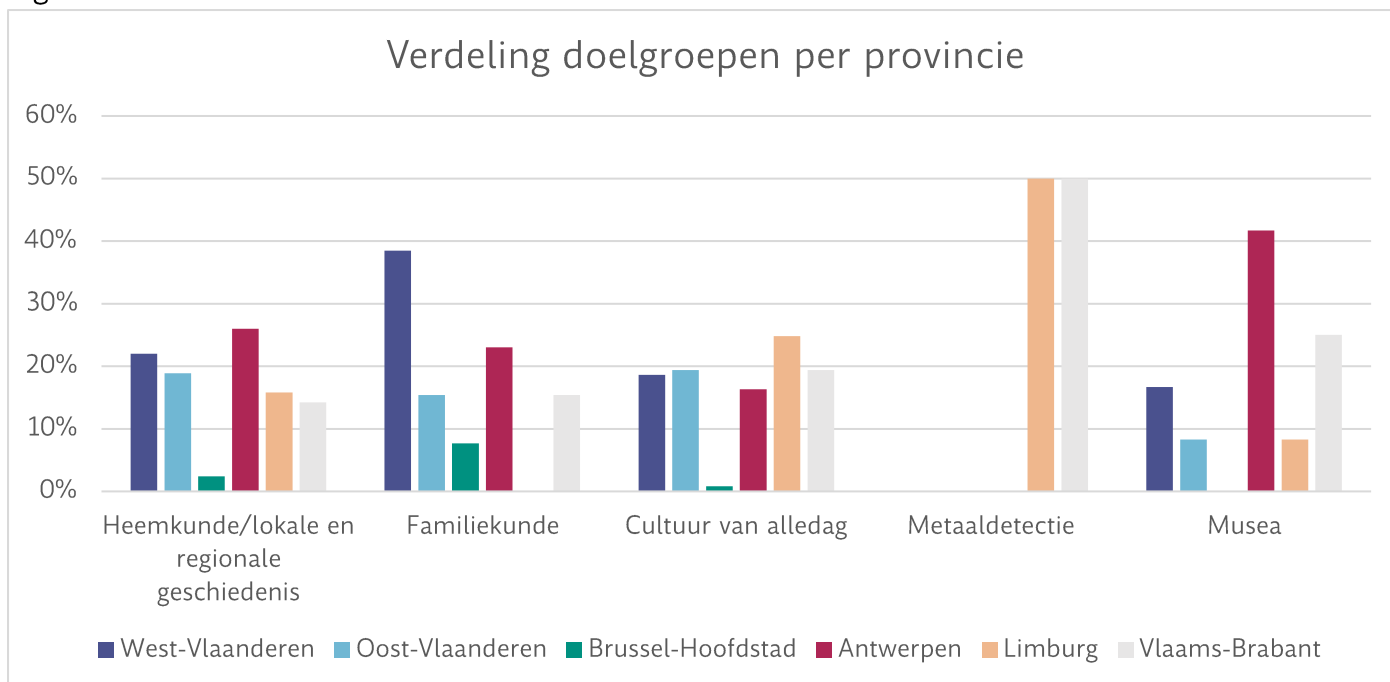
Totaal aantal verenigingen: 252

2.2 WERKINGSGBIED EN SPREIDING

De verenigingen die aan de bevraging hebben deelgenomen, zijn verspreid over heel Vlaanderen.

² Deze figuur moet als volgt gelezen worden: de (horizontale) x-as bestaat uit perioden van 10 jaar, waarbij een periode loopt van bijvoorbeeld 1900 tot en met 1909. De periode hierna loopt van 1910 tot en met 1919, enzovoort. De (verticale) y-as geeft het aantal verenigingen weer.

Figuur 4

Totaal aantal verenigingen: 283

Spreiding: Bij elke doelgroep is Brussel-Hoofdstad het minst vertegenwoordigd. Dit gebied buiten beschouwing gelaten, is de groep heemkunde verspreid over de vijf provincies, met de grootste vertegenwoordiging in Antwerpen en West-Vlaanderen. Van cultuur van alledag vinden we de grootste groep in Limburg. De musea situeren zich voornamelijk in Antwerpen en Vlaams-Brabant. De respons van familiekunde kwam in dit onderzoek vooral uit West-Vlaanderen. Tot slot zijn de twee metaaldetectieverenigingen gevestigd in Limburg en Vlaams-Brabant.

Inhoudelijk werkingsgebied: Bij erfgoedverenigingen is er duidelijk een focus op de lokale en regionale schaal. Twee op drie verenigingen heeft de focus op stad/gemeente of een onderdeel daarvan (bijvoorbeeld een buurt). Verenigingen die zich identificeren met het werkingsgebied van meerdere gemeenten maken net geen 20% van het geheel uit. Verenigingen die zich Vlaams, Belgisch of internationaal oriënteren 12%. Tot slot identificeert een kleine groep zich met een historisch bepaald gebied zoals Het Brugse Vrije.

2.3 ORGANISATIESTRUCTUUR EN BESTUUR

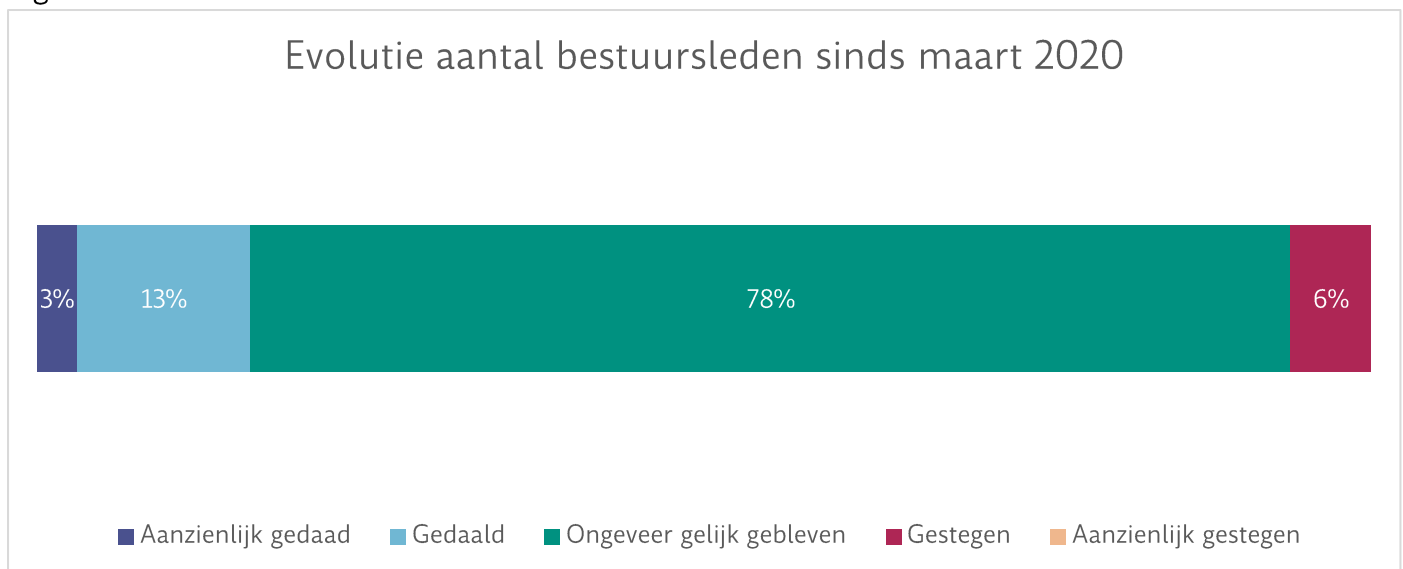
Verenigingsvorm: Bij cultuur van alledag en heemkunde heeft zowat twee op drie verenigingen een vzw-structuur en is één op drie een feitelijke vereniging. Bij de andere doelgroepen kiest men sneller voor een vzw-structuur. Zo is bij de musea slechts één museum een feitelijke vereniging. Bij de afdelingen van Familiekunde Vlaanderen en Brussel en de metaaldetectieverenigingen gaat het allemaal om vzw-structuren.

Tijdsinzet: Doorgaans bestaat het bestuur van een cultureel erfgoedvereniging uit zeven bestuursleden. De doorsnee³-bestuurder besteedt drie uren per week aan zijn vereniging. Er zijn uitschieters die aangeven 20, 30 of 40 uren te presteren. Verreweg de meeste verenigingen geven aan dat bestuurders geen enkele vergoeding krijgen. Bij één op vijf verenigingen krijgen de bestuurders wel hun onkosten vergoed.

Evolutie: Het aantal bestuursleden is sinds maart 2020 bij ruim drie op vier erfgoedverenigingen gelijk gebleven. 16% geeft een daling aan, 6% een stijging. Wanneer bestuursleden wegvallen komt dit volgens de meeste verenigingen door overlijden, ziekte of gevorderde leeftijd. Een andere reden is dat mensen minder tijd hebben voor de vereniging of minder motivatie hebben. Er is weinig verschil tussen de doelgroepen onderling.

“Corona had een negatieve impact op onze vereniging. Enkele sterkhouders zijn overleden, mensen spreken niet meer spontaan af ... vele contacten zijn verloren gegaan.”

Figuur 5

Totaal aantal verenigingen: 271

“Omdat persoonlijk contact, zeker in een vereniging, belangrijk is en moet blijven, geven wij er de voorkeur aan om fysiek samen te komen.”

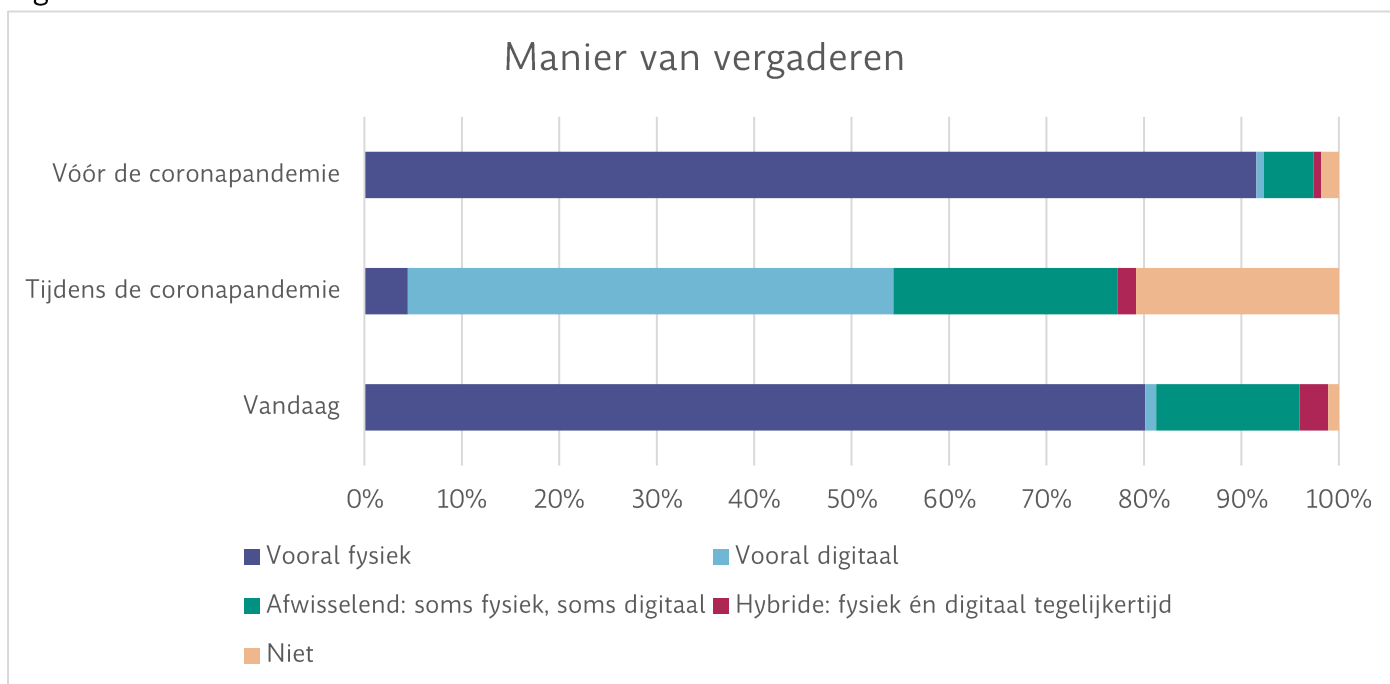
Digitaal vergaderen: Vóór de coronapandemie vond het overleg tussen bestuursleden bij 90% van de verenigingen vooral fysiek plaats. Tijdens de pandemie is het overgrote deel overgestapt naar online

³ Doorheen dit onderzoeksrapport wordt de term ‘doorsnee’ gebruikt voor de meer wetenschappelijke term ‘mediaan’.

vergaderen. Intussen is men voor 80% teruggekeerd naar fysiek vergaderen. Het aantal dat voor corona afwisselde tussen fysiek en digitaal vergaderen is sinds corona verdubbeld. Een aantal erfgoedverenigingen heeft de digitale manier van vergaderen omarmd.

“De leeftijd van onze bestuursleden is aan de hoge kant en niet iedereen is voldoende beslagen om digitaal te vergaderen.”

Figuur 6

Totaal aantal verenigingen: 272

2.4 DEELWERKINGEN

Heel wat erfgoedverenigingen hebben deelwerkingen. Daaronder verstaan we belangrijke nevenactiviteiten (bijvoorbeeld de uitbating van een café) die niet los staan van de hoofdactiviteit (bijvoorbeeld de heemkundige kring). In het bijzonder bij de musea, familiekunde en heemkunde heeft 80 tot 100% minstens één deelwerking. De meest voorkomende deelwerkingen zijn een archief, documentatiecentrum, bibliotheek of museum.

Bij de groep cultuur van alledag is er veel minder sprake van deelwerkingen. Daar heeft slechts één op drie verenigingen een deelwerking. Dat zijn dan horeca of een archiefwerking. Bij metaaldetectie spreekt men niet over deelwerkingen.

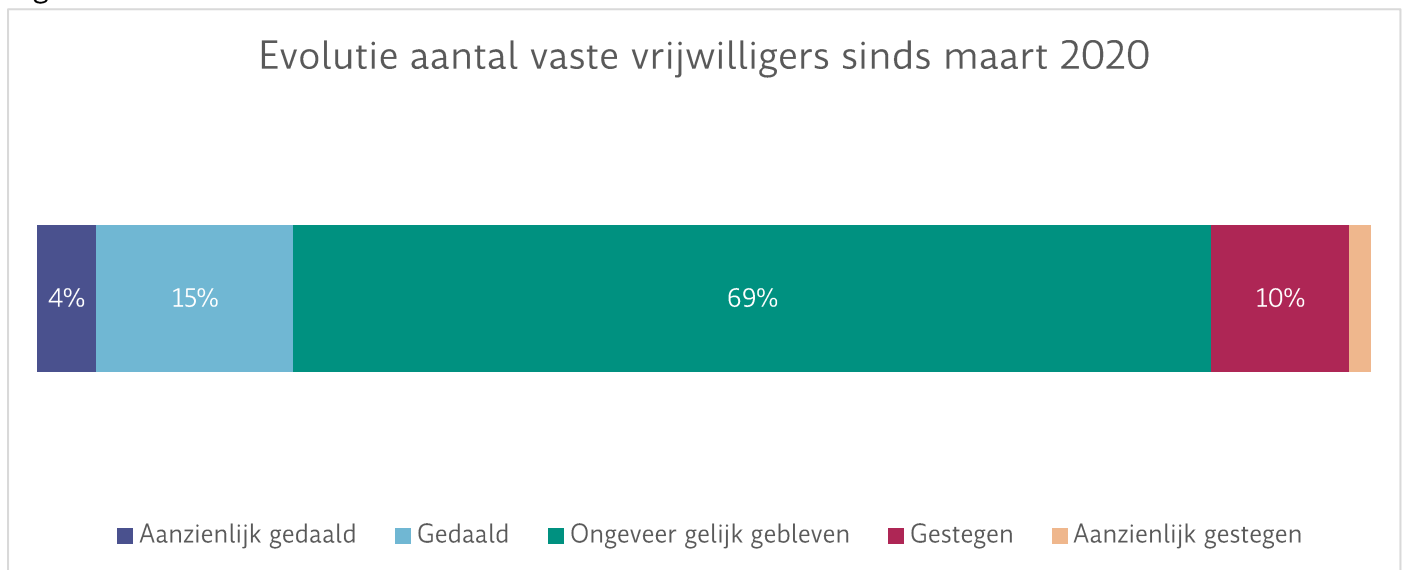
2.5 VRIJWILLIGERSINZET

Vaste vrijwilligers: Naast bestuursleden draait een vereniging op de inzet van mensen die regelmatig en over een langere periode vrijwilligerswerk voor de vereniging doen. Bij de erfgoedverenigingen gaat het om doorsnee acht vaste vrijwilligers. De verenigingen die aantallen vaste vrijwilligers van boven de 100 mensen hebben opgegeven, organiseren voornamelijk grotere evenementen zoals processies, bedevaarten en carnaval, die één keer per jaar of om de paar jaar plaatsvinden.

Evolutie: Doorsnee is bij twee op drie verenigingen het aantal vaste vrijwilligers gelijk gebleven sinds maart 2020, maar evengoed kent tot 26% een daling (groep cultuur van alledag) en tot 30% een stijging van vaste vrijwilligers (groep familiekunde en musea). Ook binnen dezelfde doelgroep kunnen de cijfers sterk uiteenlopen. Bij heemkunde lijkt het aantal vaste vrijwilligers het meest stabiel. Er zijn daar wel zorgen rond vrijwilligersinzet maar die gaan specifiek over een tekort aan vrijwilligers die een bestuurdersrol willen opnemen.

Bij het afhaken van vaste vrijwilligers geven de verenigingen dezelfde redenen op als bij de daling van bestuursleden: ziekte of overlijden, verminderde motivatie of beschikbare tijd.

Figuur 7

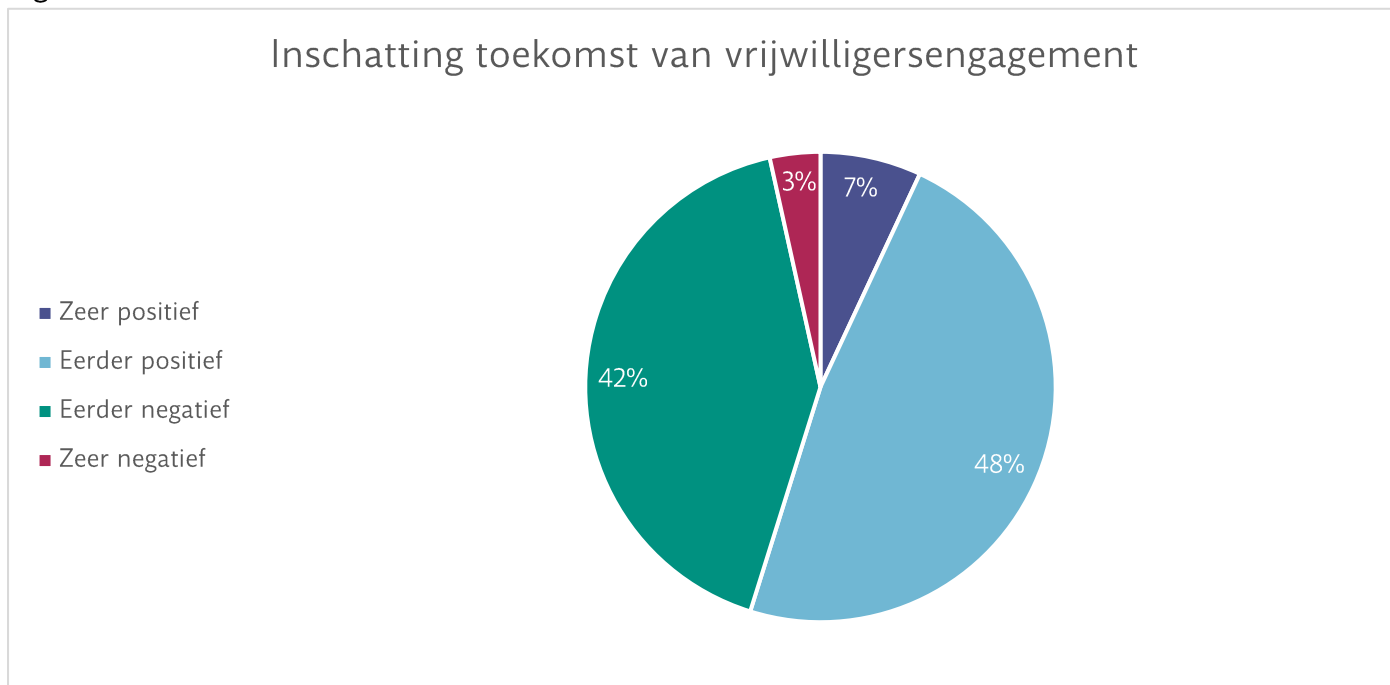
Totaal aantal verenigingen: 250

Toekomstverwachtingen: Globaal genomen schat een (kleine) meerderheid van de verenigingen de toekomst van vrijwilligersengagement positief in (55% positief versus 45% negatief). Bij familiekunde zijn deze cijfers net omgekeerd. Opvallend is dat metaaldetectie de toekomst zeer positief tegemoetziet.

Vrijwilligersengagement: Nieuwe vrijwilligers die zich aanbieden, blijken zich minder op te geven voor een engagement als bestuurder. De daling van het aantal bestuursleden bij sommige verenigingen en de onzekerheid van toekomstig vrijwilligersengagement kan zorgwekkend zijn. De

steeds complexer wordende bestuurstaken (denk aan wetgeving en administratie) komen zo op minder schouders terecht.

Figuur 8

Totaal aantal verenigingen: 258

2.6 DIVERSITEIT IN DE ORGANISATIE

Om de diversiteit binnen de organisatie te meten werden drie criteria gehanteerd: gender, leeftijd en nationaliteit.

2.6.1 Diversiteit bestuur

Gender: Doorsnee bestaat een bestuur uit 80% mannen en 20% vrouwen.⁴ Uitzondering zijn de metaaldetectieverenigingen waar er alleen mannelijke bestuursleden zijn.

Leeftijd: drie op vier bestuursleden zijn ouder dan 60 jaar en een op vier tussen 30 en 60 jaar. Er zijn doorsnee geen bestuursleden jonger dan 30 jaar.⁵ Bij familiekunde is negen op tien ouder dan 60 jaar.

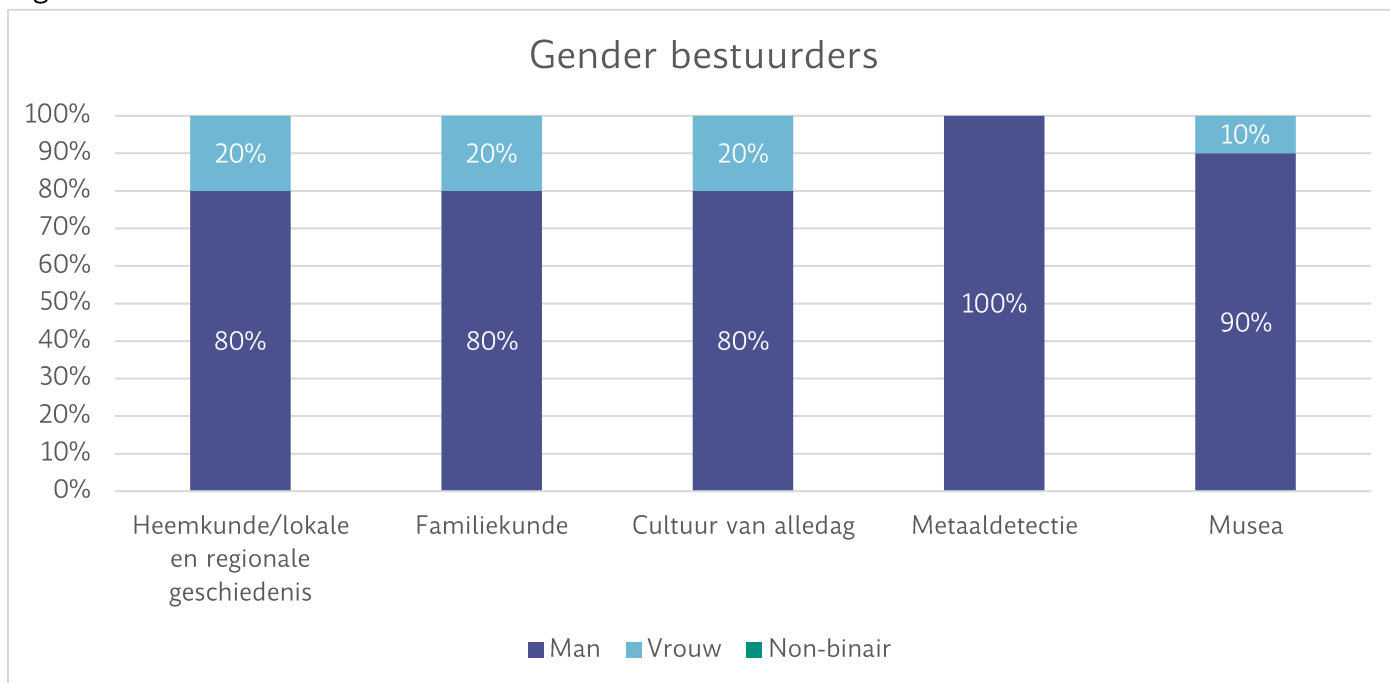
⁴ Minder dan 1% van de verenigingen geeft aan non-binaire bestuurders te hebben.

⁵ Bij de vragen rond diversiteit ontbrak een automatische vuloptie, waardoor de som van de percentages soms geen 100% is.

De groep metaaldetectie heeft de jongste bestuursleden met ongeveer zeven op acht in de leeftijdsgroep van 30 tot 60 jaar.

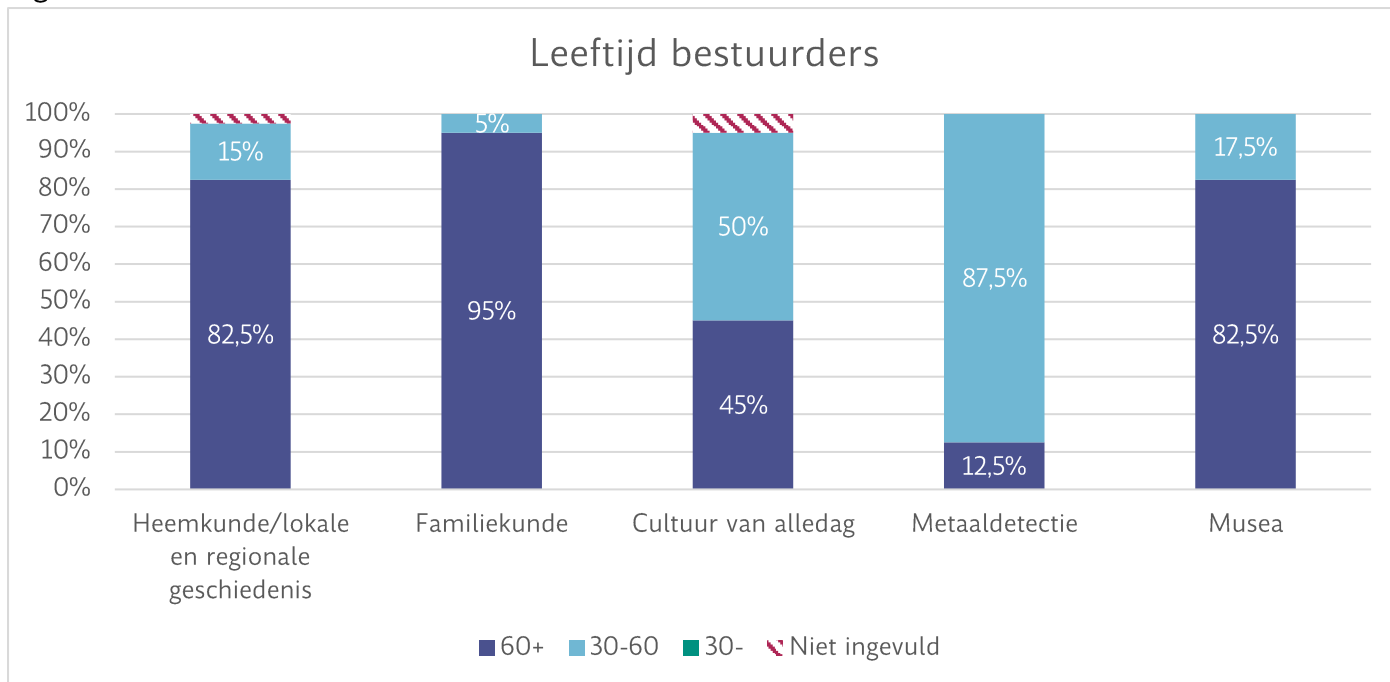
Nationaliteit: Bestuurders hebben doorgaans allemaal de Belgische nationaliteit, ongeacht de bestuursstructuur. Dit geeft weliswaar geen sluitende informatie over etniciteit maar het is wel een indicatie. Belangrijke bemerking is dat er géén nationaliteitsvereiste is om in het bestuur van een vzw te zetelen.

Figuur 9

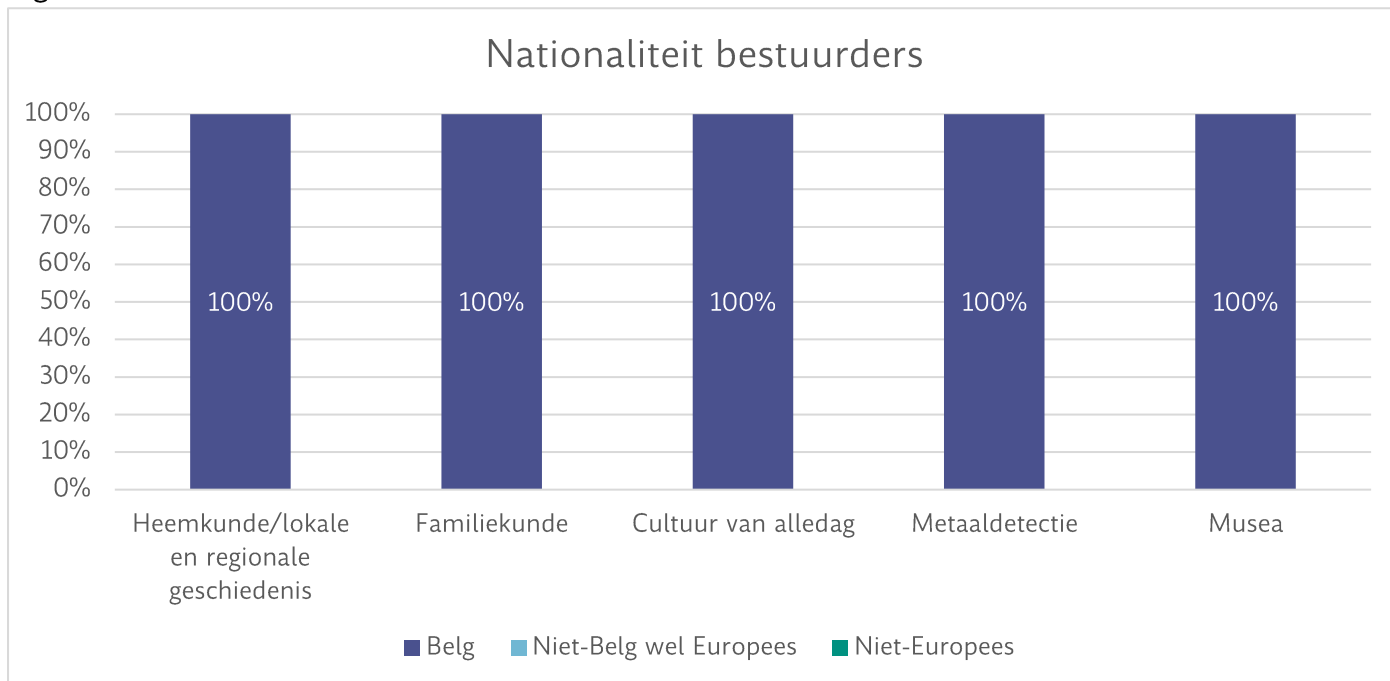
Totaal aantal verenigingen: 260

Figuur 10

Totaal aantal verenigingen: 255

Figuur 11

Totaal aantal verenigingen: 266

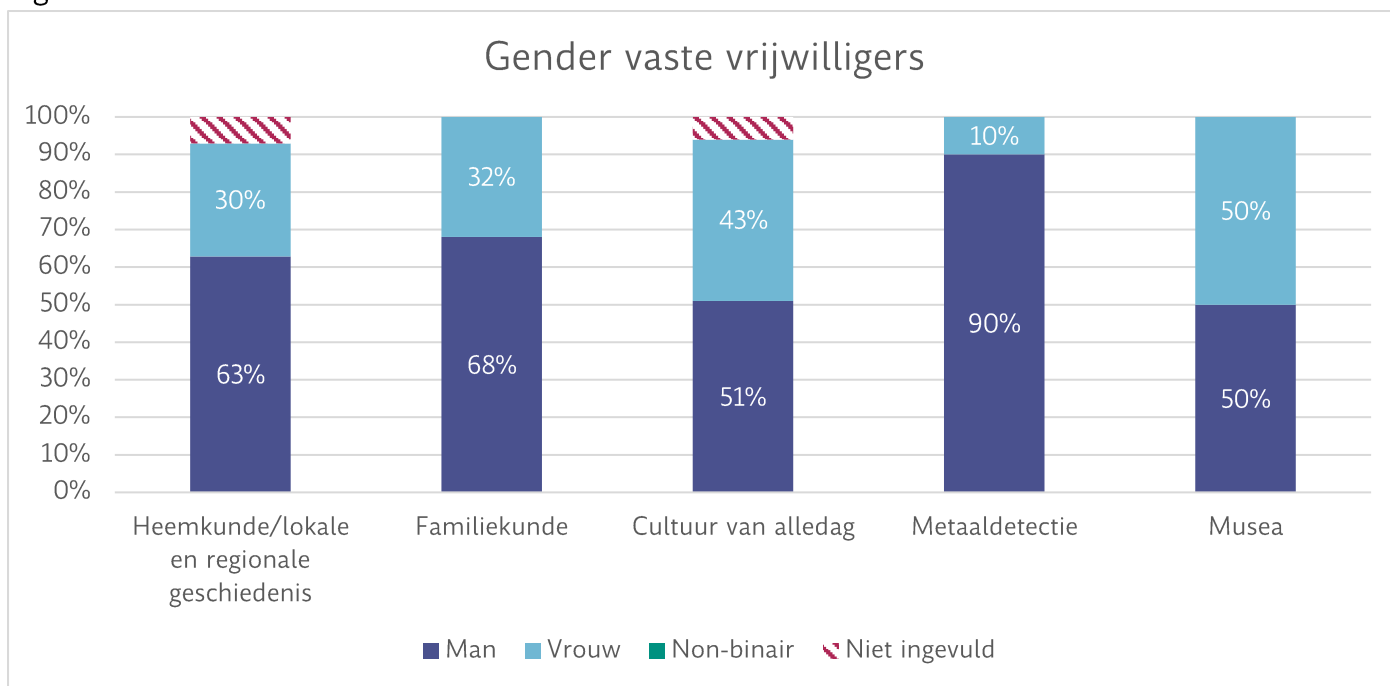
2.6.2 Diversiteit vaste vrijwilligers

Gender: Ook bij de vaste vrijwilligers is er doorsnee een meerderheid van mannen maar het overgewicht is kleiner: 60% tegenover 40% vrouwen. Van de vaste vrijwilligers bij metaaldetectie is nog steeds negen op tien een man.

Leeftijd: Vaste vrijwilligers zijn iets jonger dan bestuursleden: 60% is ouder dan 60 jaar, 30% is tussen 30 en 60 jaar. De doorsnee cultureel erfgoedvereniging heeft net zoals in het bestuur ook geen vaste vrijwilligers jonger dan 30 jaar. Bij metaaldetectie zijn de vaste vrijwilligers jonger: drie op vijf heeft een leeftijd tussen 30 en 60 jaar, en een op vijf is zelfs jonger dan 30 jaar. Opnieuw heeft familiekunde de grootste groep vaste vrijwilligers boven de 60 jaar, met daarna musea en heemkunde/lokale en regionale geschiedenis.

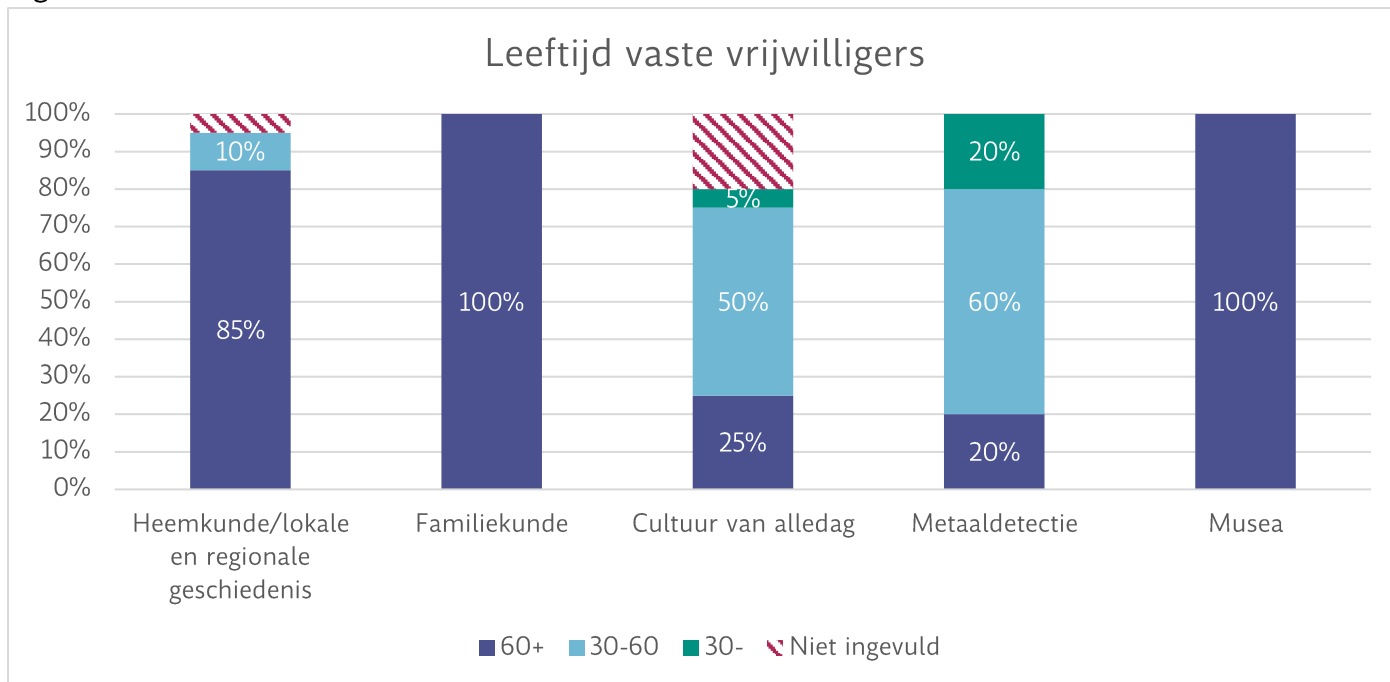
Nationaliteit: Ook qua vaste vrijwilligers heeft een erfgoedvereniging doorsnee alleen Belgen in de rangen.

Figuur 12

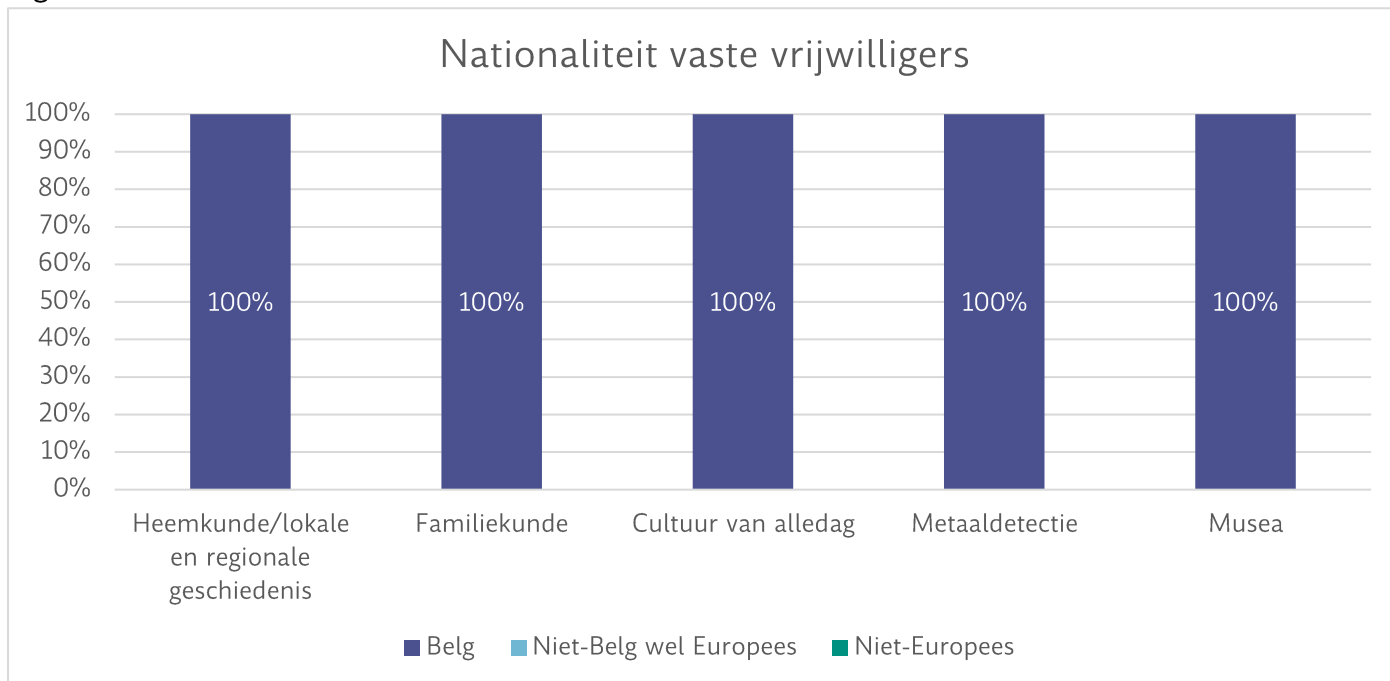
Totaal aantal verenigingen: 224

Figuur 13

Totaal aantal verenigingen: 212

Figuur 14

Totaal aantal verenigingen: 224

2.7 THEMA'S

Histories is ontstaan uit drie verschillende organisaties. Om die reden en op basis van hun ontstaansgeschiedenis, de erfgoedactiviteit waarmee ze zich profileren of de naam die ze dragen onderscheiden we binnen onze werking vijf doelgroepen. Elk van de vijf doelgroepen werd gevraagd naar de thema's waarrond zij activiteiten ontwikkelen. De verenigingen konden meerdere thema's aanduiden. Daaruit blijkt dat cultureel erfgoedverenigingen heel wat thema's delen, wat onze opdeling in vijf groepen in zekere zin relateert.

Vooraf de linken vanuit heemkundige werkingen met de andere doelgroepen vallen op. Zo is twee op drie heemkundige verenigingen ook met familiekunde bezig (*donkerblauwe markering*), is bijna de helft van hen met cultuur van alledag bezig (*groene markering*) en delen een op vier heemkundige kringen hun interesse voor metaaldetectie en/of archeologie met de doelgroep metaaldetectie (*oranje markering*).

Figuur 15

Thema's waar de doelgroepen mee bezig zijn					
Thema's	Heemkunde/ lokale en regionale geschiedenis	Familiekunde	Cultuur van alledag	Metaaldetectie	Musea
Absoluut aantal per doelgroep	121	13	120	2	12
Heemkunde/ lokale en regionale geschiedenis	98%	23%	6%	50%	27%
Genealogie/ familiekunde	65%	92%	0%	0%	5%
Volkskunde	46%	8%	4%	0%	14%
(Historische) taalkunde en dialectologie	37%	8%	0%	0%	0%
Tradities, sociale praktijken en rituelen	29%	0%	5%	0%	0%
Thematische feesten, stoeten, vieringen	28%	0%	19%	0%	0%
Archeologie	25%	0%	0%	50%	9%
Processies	22%	0%	6%	0%	5%
Historische schutterij	21%	0%	15%	0%	0%
Reuzencultuur	14%	0%	12%	0%	5%
Kermis	13%	0%	7%	0%	0%
Stads-, straat-, en wijkfeesten	12%	0%	8%	0%	0%
Volkskunst	9%	0%	5%	0%	0%
Carnaval	8%	0%	12%	0%	0%
Metaaldetectie	5%	0%	0%	100%	0%
Andere	17%	8%	2%	0%	36%

Totaal aantal verenigingen: 267

3 Financiën

We bevroegen op welke manier de verschillende verenigingen gefinancierd worden. We peilden per inkomstenbron naar de evolutie ervan en de impact van bepaalde maatschappelijke veranderingen zoals de interne staatshervorming, de coronapandemie, de energiecrisis en de algemene prijsstijging.

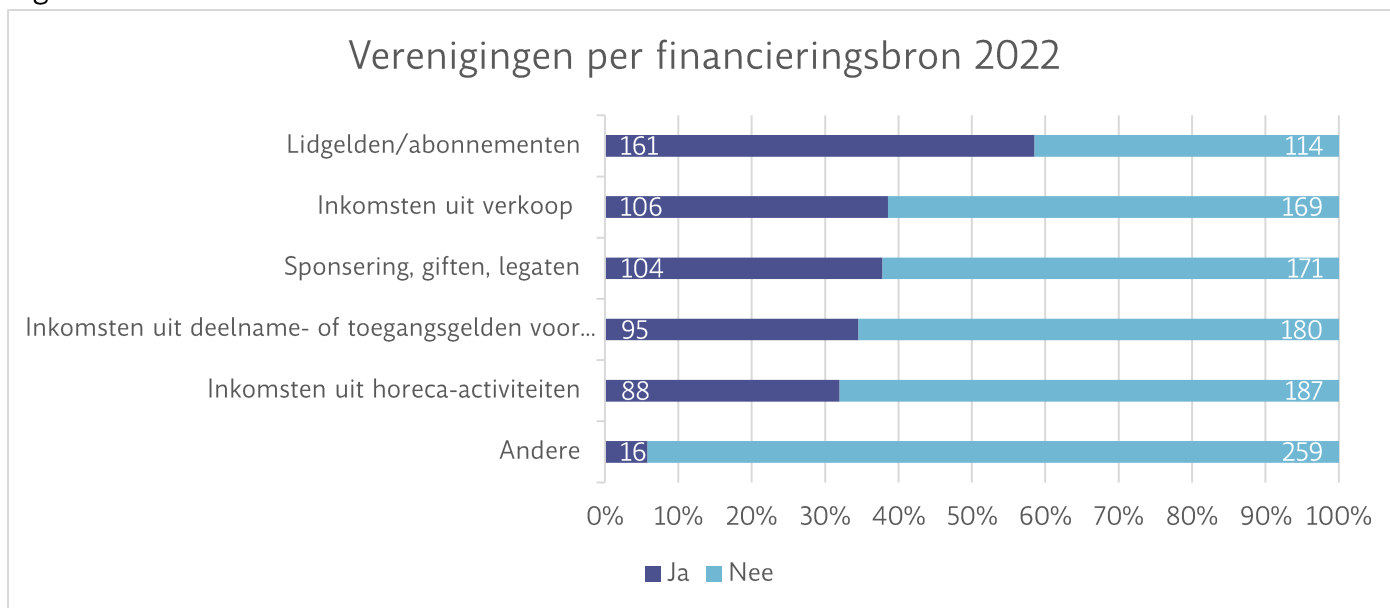
Voor de financiering van hun werking vallen erfgoedverenigingen terug op - in volgorde van belangrijkheid - eigen inkomsten, subsidies en de financiering door derden zoals koepelverenigingen.

3.1 EIGEN INKOMSTEN

89% van de erfgoedverenigingen zorgt in 2022 voor eigen inkomsten. Lidgelden en abonnementen zijn voor iedere doelgroep de belangrijkste bron van eigen inkomsten. Verder is er een groot verschil tussen de doelgroepen. Voor de groep van familiekring en heemkring is de verkoop van bijvoorbeeld boeken een tweede zeer belangrijke eigen inkomstenbron. Bij de andere doelgroepen is verkoop net de minst belangrijke inkomstenbron en staat horeca op de tweede plaats.

“Leden gaan hun budget meer in het oog houden en dus verwachten wij minder betalende leden voor ons tijdschrift. Waarbij de drukkerijkosten stijgen.”

Figuur 16

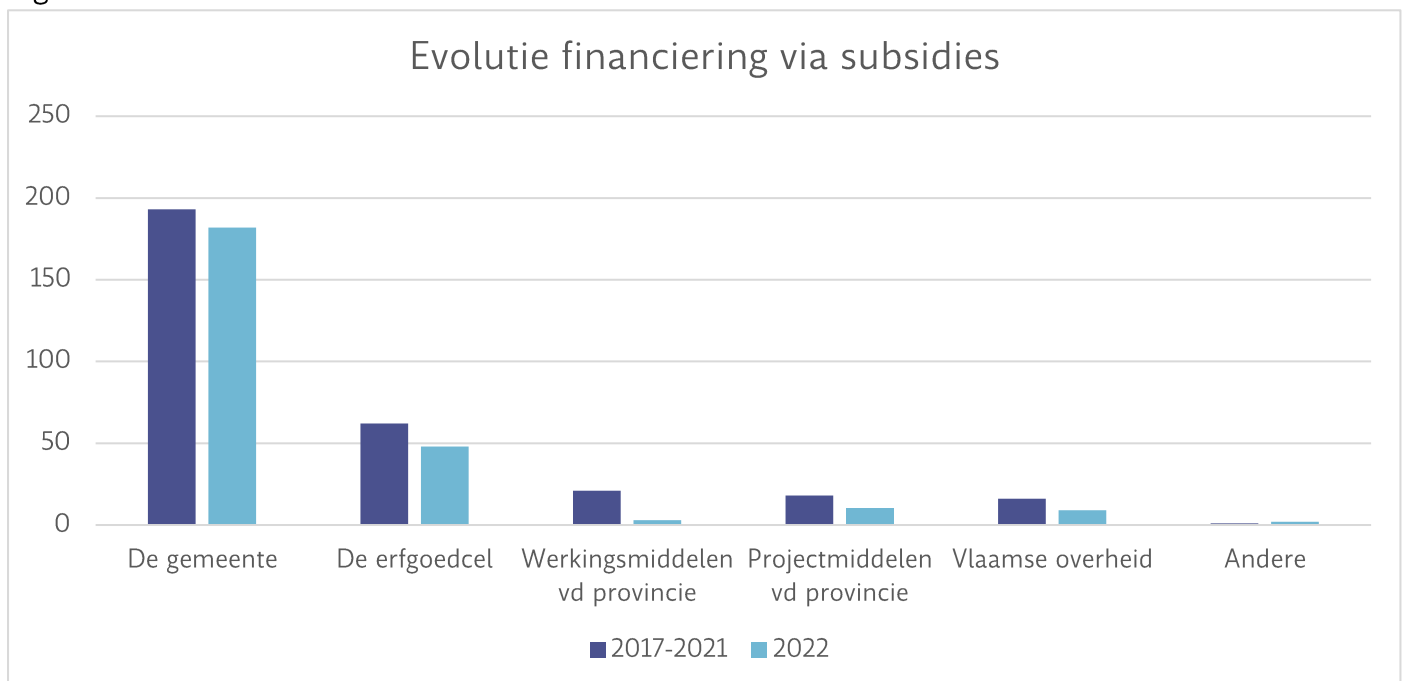
Totaal aantal verenigingen: 275

3.2 SUBSIDIES

Subsidies zijn de tweede grootste bron van financiering. 74% geeft aan subsidies te hebben ontvangen tussen 2017 en 2021. Dit aantal loopt in 2022 terug tot 69%. Veruit de meeste subsidies komen van de gemeenten en in tweede instantie van de erfgoedcellen. Het aandeel van de gemeentelijke subsidies gaat er in 2022 op vooruit tegenover de subsidies van de provincie die sinds 2018 grotendeels zijn weggevallen. Vooral de werkingsmiddelen via de provincie zijn sinds de interne staatshervorming verdwenen, maar ook de projectmiddelen zijn drastisch gedaald. Het belang van de gemeentelijke middelen stijgt daardoor. Ook de middelen vanuit Vlaanderen zijn teruggelopen van 7% tot 5%, al bedroeg dat aandeel dus nooit echt veel voor de erfgoedverenigingen. De coronamiddelen uit het Noodfonds Cultuur werden gepercipieerd als gemeentelijke middelen, niet als Vlaamse middelen. Verder is er ongerustheid bij verenigingen rond het mogelijk wegvallen van het Participatiedecreet (wat tijdens de opmaak van dit rapport ook werkelijkheid is geworden).

“De gemeente gaat fuseren. We weten niet wat de politiek gaat beslissen met het documentatiecentrum. Nu worden alle kosten gedragen door de gemeente, dus we zullen moeten afwachten.”

Figuur 17

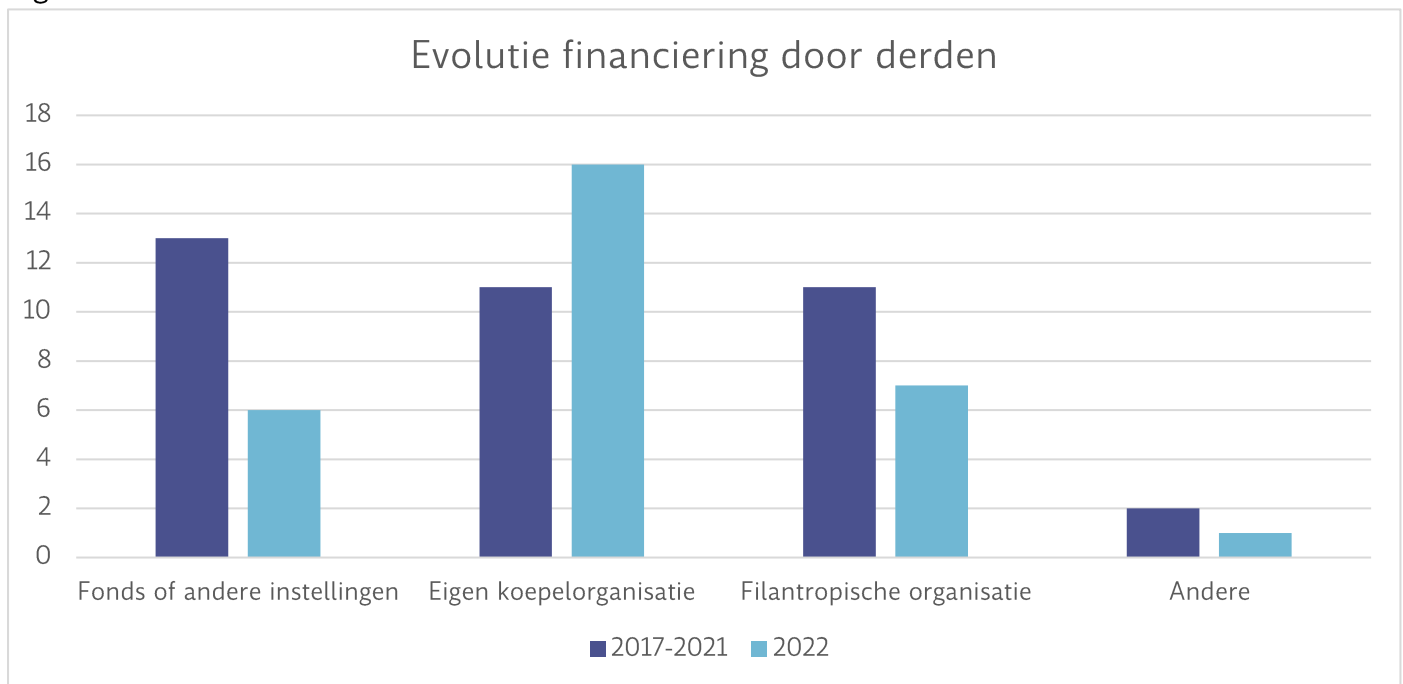

Totaal aantal verenigingen: 2017-2021: 203, 2022: 187

3.3 FINANCIERING DOOR DERDEN

Onder financiering door derden verstaan we gelden die komen van de koepelverenigingen, van filantropische organisaties of uit fondsen. Slechts een kleine groep kan beroep doen op financiering door derden en ze vielen voor meerdere verenigingen de afgelopen jaren ook weg. Enkel de inkomsten van de koepels hielden stand. Zeker voor afdelingen van Familiekunde Vlaanderen is de financiering vanuit de koepel nog steeds belangrijk.

Figuur 18

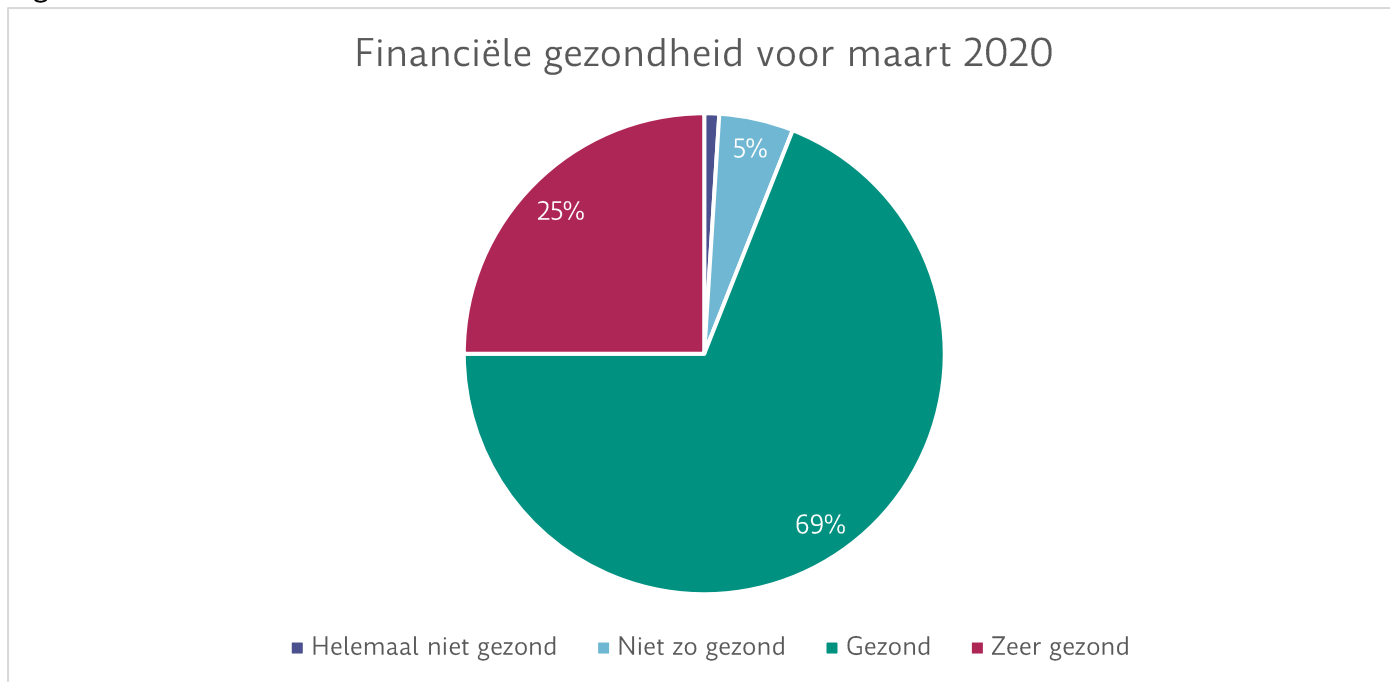

Totaal aantal verenigingen: 2017-2021: 27, 2022: 18

3.4 FINANCIËLE IMPACT CORONA

Vóór de start van de coronapandemie in maart 2020 was de financiële toestand van de organisatie bij 94% van de verenigingen 'gezond' tot zelfs 'zeer gezond'.

Figuur 19

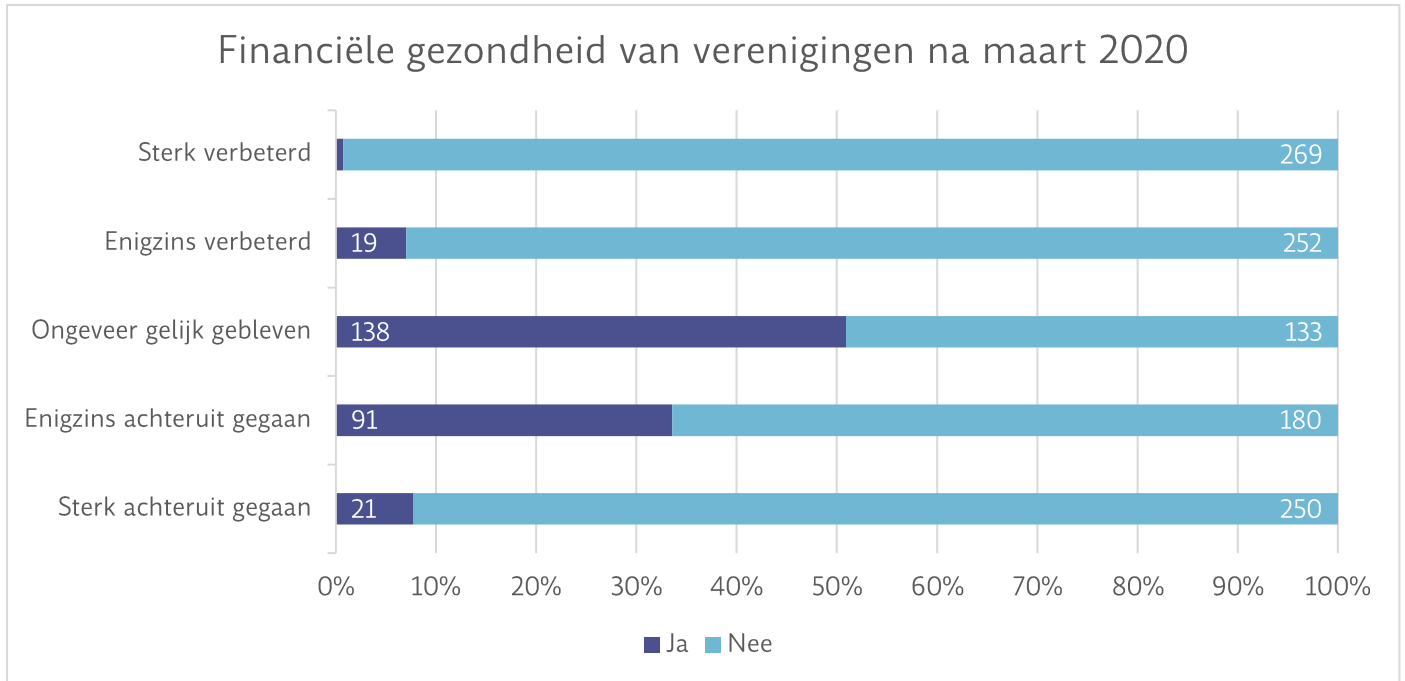

Totaal aantal verenigingen: 272

In de periode daarna was het merklijk anders: voor de helft van de verenigingen bleef de financiële gezondheid hetzelfde, maar voor 40% was er een achteruitgang.

“We zien ons genoodzaakt het documentatiecentrum en museum te sluiten tijdens de wintermaanden.”

Figuur 20

Totaal aantal verenigingen: 271

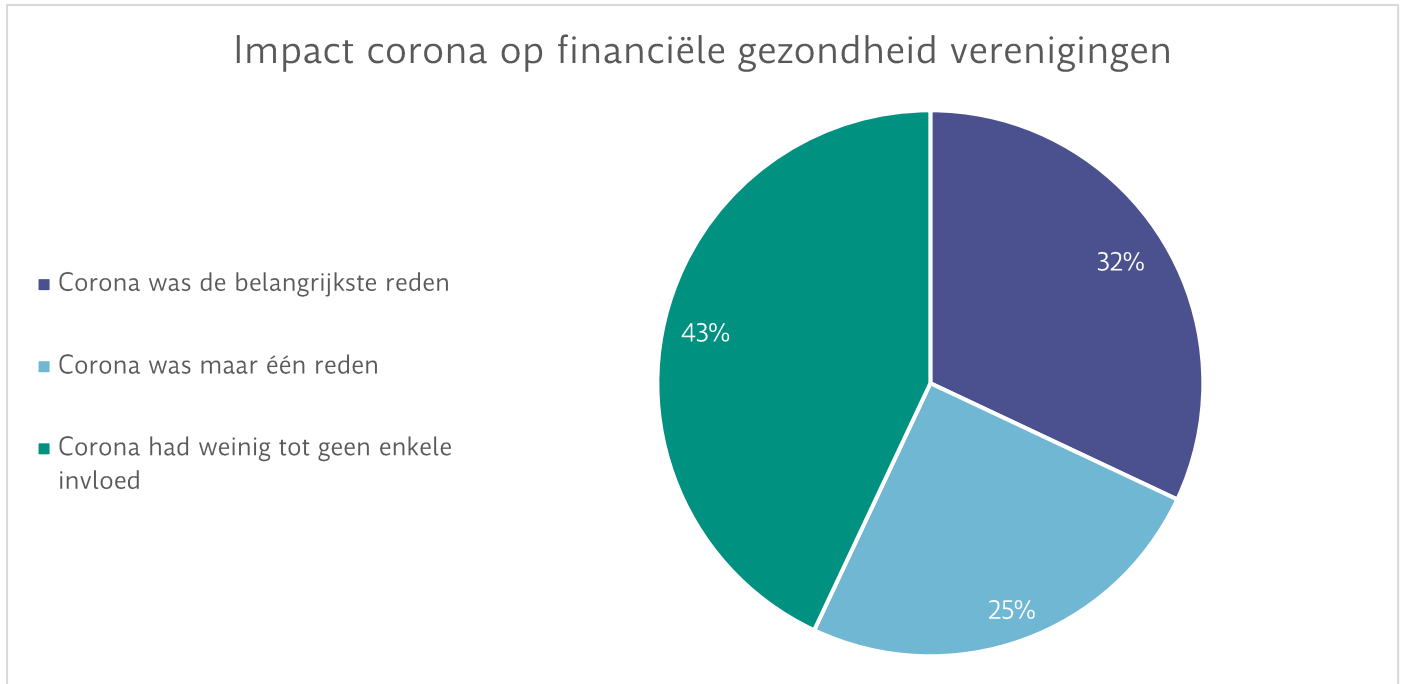
32% noemt corona de belangrijkste reden voor die achteruitgang. Verenigingen geven bijvoorbeeld aan dat ze vaak geen inkomsten konden genereren doordat evenementen niet konden doorgaan. Dit was vooral moeilijk voor verenigingen met vaste kosten zoals huur en beheer van een eigen lokaal.

“Wij hebben geen vaste locatie meer omdat dit voor ons onbetaalbaar is geworden; de opslagplaats van de reus is ook in prijs gestegen.”

Volgens 43% kwam de achteruitgang in het geheel niet door corona. Voor 25% was de pandemie één van de redenen, naast het wegvallen van provinciale subsidies, de stijgende energiekosten en inflatie.

“De aankoop van de materialen voor de opbouw van de wagens - de prijs van het hout en de bloemen - is een veelvoud geworden.”

Figuur 21

Totaal aantal verenigingen: 264

3.5 FINANCIËLE ONDERSTEUNING N.A.V. CORONA

In 2020 voorzag de Vlaamse overheid middelen voor lokale besturen om verenigingen financieel te compenseren voor de gevolgen van corona: het Noodfonds Cultuur. Van 269 verenigingen geeft 45% aan gebruik te hebben gemaakt van de middelen uit dit fonds. Wanneer ze hier geen gebruik van maakten, was dit omdat ze niet in aanmerking kwamen of niet op de hoogte waren van het bestaan van deze steunmaatregelen en de procedure om ze aan te vragen. Veertien verenigingen gaven aan dat ze de steunmaatregelen niet nodig hadden omdat hun werking sowieso niet kon doorgaan. Denk hierbij aan verenigingen die stoeten, processies of andere openbare evenementen organiseren. Bij drie verenigingen werd de aanvraag niet aanvaard.

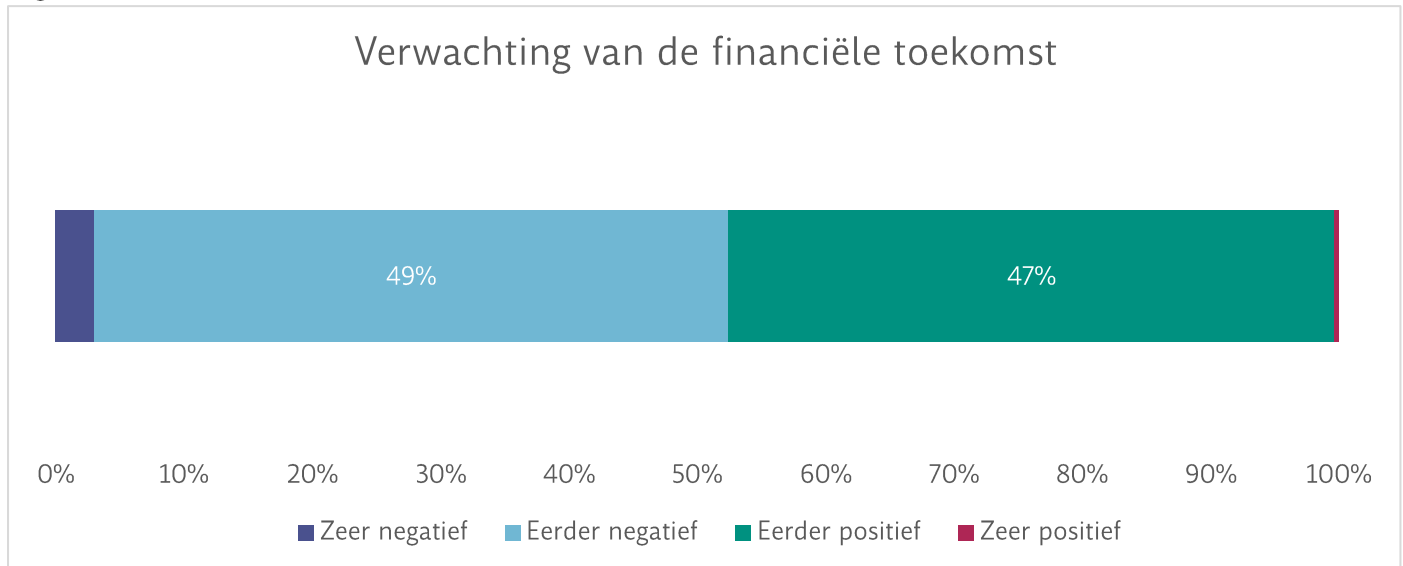
Dat de Vlaamse middelen uit het Noodfonds Cultuur werden verdeeld via de lokale besturen is mogelijk één van de redenen waarom verenigingen zeggen niet op de hoogte te zijn geweest van deze Vlaamse middelen. Ze gingen ervan uit dat het gemeentelijke toelagen waren. Het kan ook meespelen in het feit dat men een stijging waarnam in de gemeentelijke middelen.

3.6 VERWACHTING VAN DE FINANCIËLE TOEKOMST

We vroegen erfgoedverenigingen hoe zij hun financiële situatie in de toekomst inschatten. Iets meer dan de helft ziet dit eerder negatief, de rest eerder positief.

“De gemeente verhuurt de infrastructuur en slaat het huurgeld nu al op... Verwarming en andere worden nog eens apart verrekend.”

Figuur 22

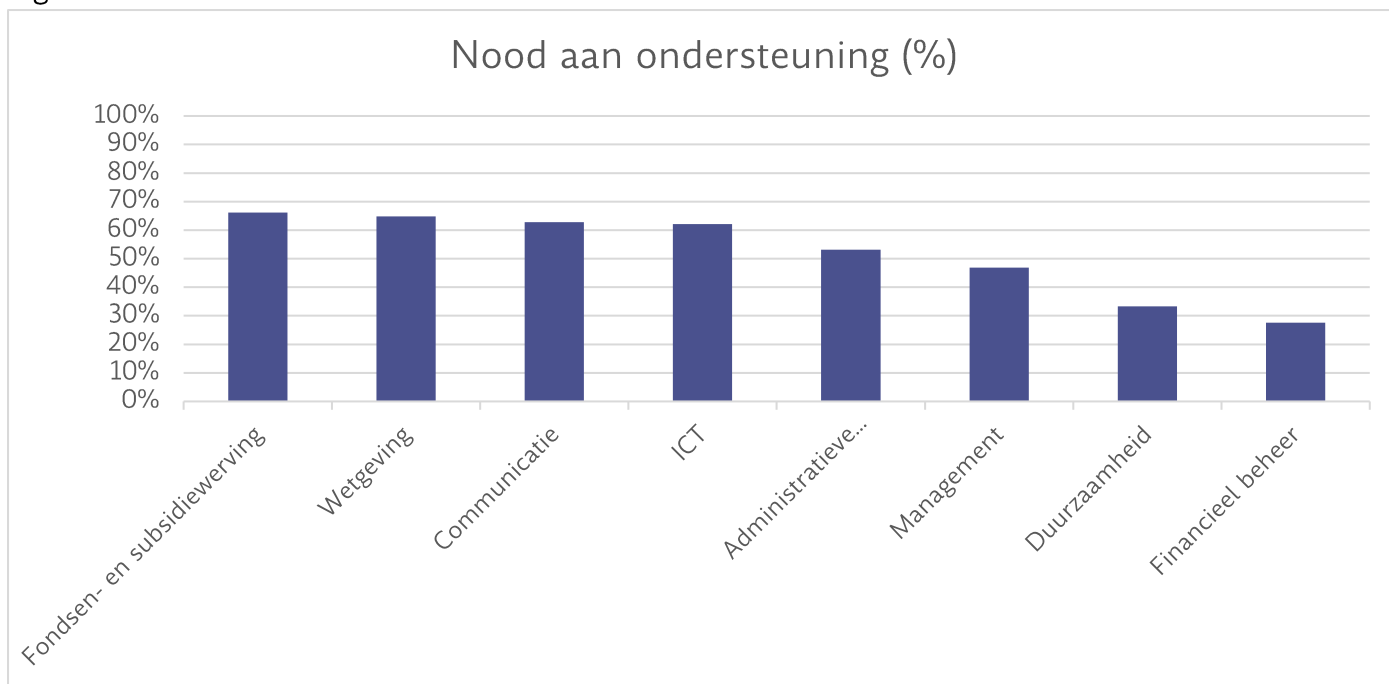

Totaal aantal verenigingen: 269

4 Noden rondom zakelijke werking

Bestuurders vinden wordt moeilijker en de bestuurstaken worden er met de stijgende ‘regulitis’ niet eenvoudiger op. Meer werk op minder schouders maakt de nood aan zakelijke ondersteuning urgent. Er werd gepeild naar de nood aan ondersteuning van de zakelijke werking. We behandelen de noden van groot naar minder groot.

Figuur 23

Aantal verenigingen: 255

4.1 FONDSSEN- EN SUBSIDIEWERVING

Het wegvallen van de provinciale steun en de algemene prijsstijging zorgen voor extra nood aan fondsenwerving. Hogere uitgaven (papier, energie) zetten bijvoorbeeld druk op het publicatiebeleid (jaarboek, erfgoedtijdschriften) en de bewaaromstandigheden van de collectie. Ook het organiseren van stoeten en andere publieksmomenten vraagt steeds hogere financiële en administratieve inspanningen.

Op het gebied van fondsen- en subsidiewerving heeft twee op drie verenigingen nood aan ondersteuning. Bij familiekunde en musea geldt die nood voor negen op tien verenigingen.

4.2 WETGEVING

Erfgoedverenigingen zijn onderhevig aan regels. De steeds evoluerende wet- en regelgeving heeft directe impact op hen. Denk aan de toepassing van de GDPR op ledenwerving en archiefbeheer, publicatie van foto's en data versus auteursrecht en privacywetgeving, de opmaak van bruikleencontracten met bijbehorende verzekeringen, de gewijzigde vzw-wetgeving. Het organiseren van evenementen en het opgraven van vondsten vraagt kennis van specifieke nationale en lokale regelgeving.

“De steeds uitgebreidere en ingewikkeldere (event)reglementering, die dan nog eens durft verschillen van gemeente tot gemeente of regio tot regio, maakt het ons zeer moeilijk. Dit zowel op organisatorisch als op financieel vlak. Hier kunnen wij zeker alle steun en invloed gebruiken.”

Verenigingen zien op het vlak van wetgeving door het bos de bomen niet. Twee op drie verenigingen heeft nood aan ondersteuning bij de interpretatie en toepassing van wetgeving met als koplopers de groepen metaaldetectie en familiekunde, met respectievelijk 100% en 77%.

4.3 COMMUNICATIE

Twee op drie verenigingen heeft nood aan ondersteuning bij de promotie van hun activiteiten, de opmaak van nieuwsbrieven en inhoudelijke invulling van hun website. De groepen metaaldetectie en familiekunde geven ook hier de grootste nood aan, respectievelijk 100% en 92%.

4.4 ICT

Nog eens twee op drie verenigingen heeft nood aan ondersteuning met betrekking tot databanken, hardware/software en het technisch beheer van hun website. De grootste nood daarrond vinden we terug bij familiekunde met 92% van de verenigingen. Bij heemkunde en musea komt het neer op drie op vier.

“Blijkbaar werd onze website gehackt en we krijgen het probleem maar niet opgelost (providerhulp is compleet in het Engels).”

4.5 ANDERE ZAKELIJKE NODEN

Een op twee verenigingen wil hulp bij het kunnen vervullen van administratieve verplichtingen zoals verzekeringen. Voor managementtaken zoals het vrijwilligersbeleid is dat net niet een op twee verenigingen. Duurzaamheid en financieel beheer worden dan weer opmerkelijk veel minder als nood ervaren, namelijk door 30% van de verenigingen.

4.6 EFFECT CORONA OP DE ZAKELIJKE NODEN

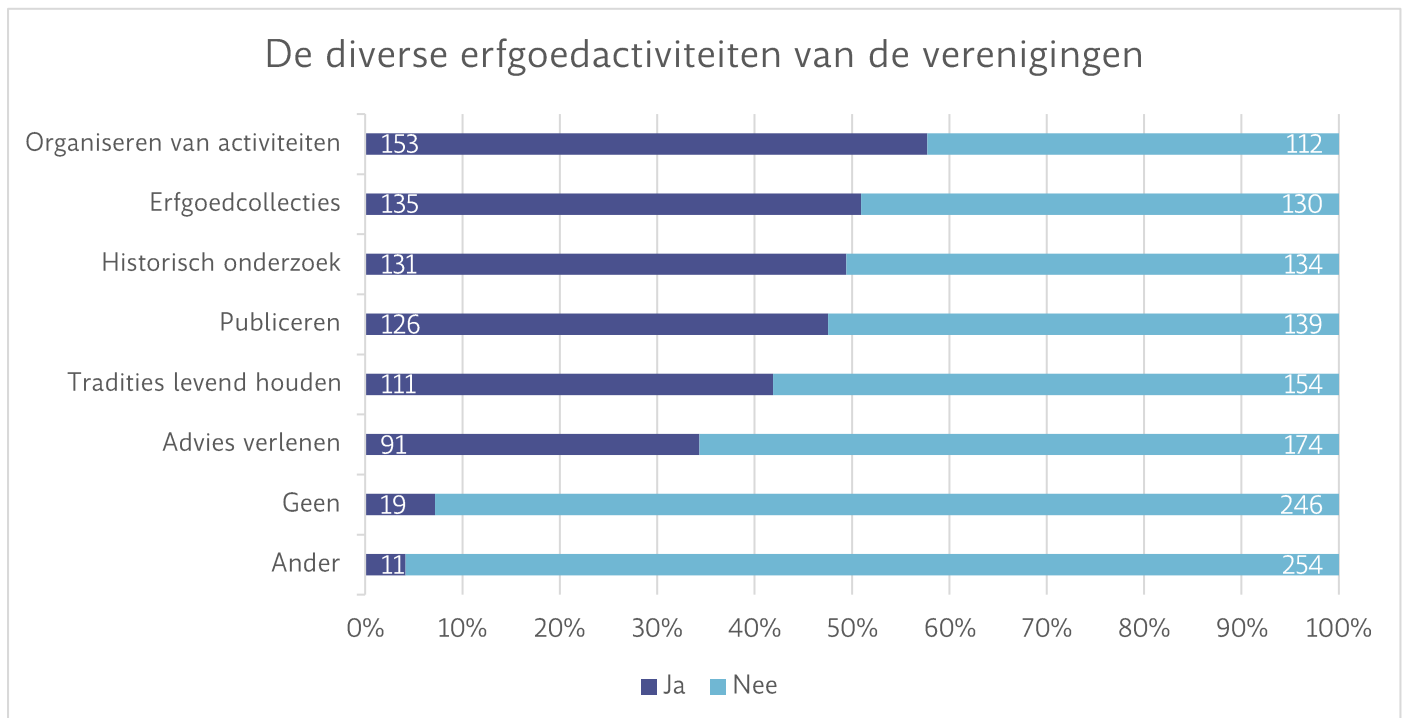
Corona had bij vier op vijf verenigingen een negatieve impact op de fondsen- en subsidiewerking en de managementtaken en in iets mindere mate op communicatie. Voor de ICT-werking had corona dan weer een positief effect bij de helft van de verenigingen.

“Door de lockdown hadden de leden meer tijd om thuis achter het scherm door te brengen. Wij hebben dan ook meer determinaties van vondsten mogen ontvangen. Zelf hebben we ook het ICT-gebeuren rond de vzw verder uitgewerkt.”

5 Noden rondom inhoudelijke werking

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de soort activiteiten die erfgoedverenigingen organiseren, welke noden hierrond leven en wat de impact van corona erop was.

Figuur 24

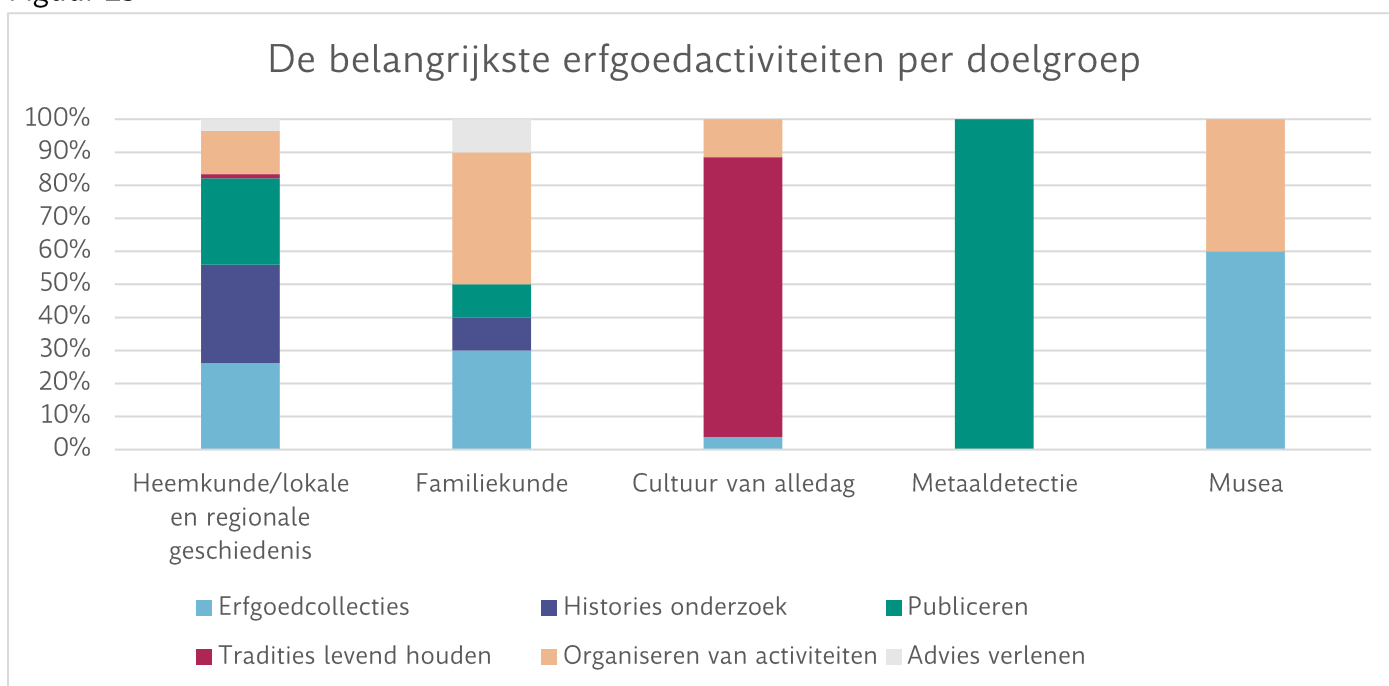

Totaal aantal verenigingen: 265

Erfgoedverenigingen organiseren uiteenlopende erfgoedactiviteiten. Deze activiteiten komen bij alle doelgroepen voor en beperken zich dus niet tot een bepaalde doelgroep. Wel ligt bij sommige doelgroepen de klemtoon op een bepaald soort activiteit. Zo is ‘tradities levend houden’ de belangrijkste drijfveer voor cultuur van alledag. Bij de andere doelgroepen is het beeld meer gemengd. Sommige verenigingen binnen heemkunde leggen de focus op hun erfgoedcollectie, andere op historisch onderzoek of publiceren.

Opmerkelijk is het antwoord ‘geen erfgoedactiviteit’. Het gaat hier stuk voor stuk om cultuur van alledag-verenigingen die zichzelf - zoals reeds aangegeven in de inleiding - niet altijd als erfgoedvereniging beschouwen.

Figuur 25

Aantal verenigingen: Heemkunde/lokale en regionale geschiedenis: 84, Familiekunde: 10, Cultuur van alledag: 26, Metaaldetectie: 1, Musea: 5

5.1 ERFGOEDACTIVITEIT “PUBLIEKSACTIVITEITEN ORGANISEREN”

Verenigingen: De organisatie van publieksactiviteiten is voor elke doelgroep de belangrijkste erfgoedactiviteit. De verenigingen rond heemkunde/lokale en regionale geschiedenis maken vaak tentoonstellingen, informeren grote groepen via lezingen en debatten en bieden erfgoedbeleving aan in wandelingen en rondleidingen. Bij familiekunde zie je bijvoorbeeld lezingen en workshops rond stamboomonderzoek. Bij verenigingen rond cultuur van alledag is de voornaamste publieksactiviteit de organisatie van feesten, optochten en wedstrijden om tradities levend te houden. Binnen metaaldetectie zie je de organisatie van determinatiedagen. Musea tot slot zijn logischerwijs voornamelijk bezig met exposeren, maar koppelen er ook ontmoeting en educatie aan.

Noden: Twee op drie verenigingen heeft nood aan ondersteuning bij deze erfgoedactiviteit. De grootste nood zit bij cultuur van alledag, familiekunde en metaaldetectie.

Corona: Nagenoeg alle verenigingen geven aan dat corona een negatieve impact heeft gehad op het organiseren van publieksactiviteiten. Waar tijdens de coronapandemie 70% van de verenigingen geen publieksactiviteiten organiseerde – ook niet digitaal – is dit vandaag stilaan als in de periode vóór corona. Waar voor corona 96% van de verenigingen vooral fysiek publieksactiviteiten organiseerde, is dit eind 2022 opnieuw 88%. Het valt op dat de trend groeit om afwisselend digitaal en fysiek samen te komen. 5% heeft eind 2022 nog steeds geen publieksactiviteiten, waar dat voor corona 1% was. In de toekomst verwacht ook die 4% opnieuw publieksactiviteiten te organiseren.

5.2 ERFGOEDACTIVITEIT "ERFGOEDCOLLECTIES BEHEREN"

Verenigingen: De helft van de verenigingen draagt zorg voor een collectie. Deze activiteit vind je bij elke doelgroep terug. De groep heemkunde/lokale en regionale geschiedenis is het meest vertegenwoordigd. Daar gaat het om drie kwart. Maar ook binnen cultuur van alledag beheert een kwart verenigingen een erfgoedcollectie.

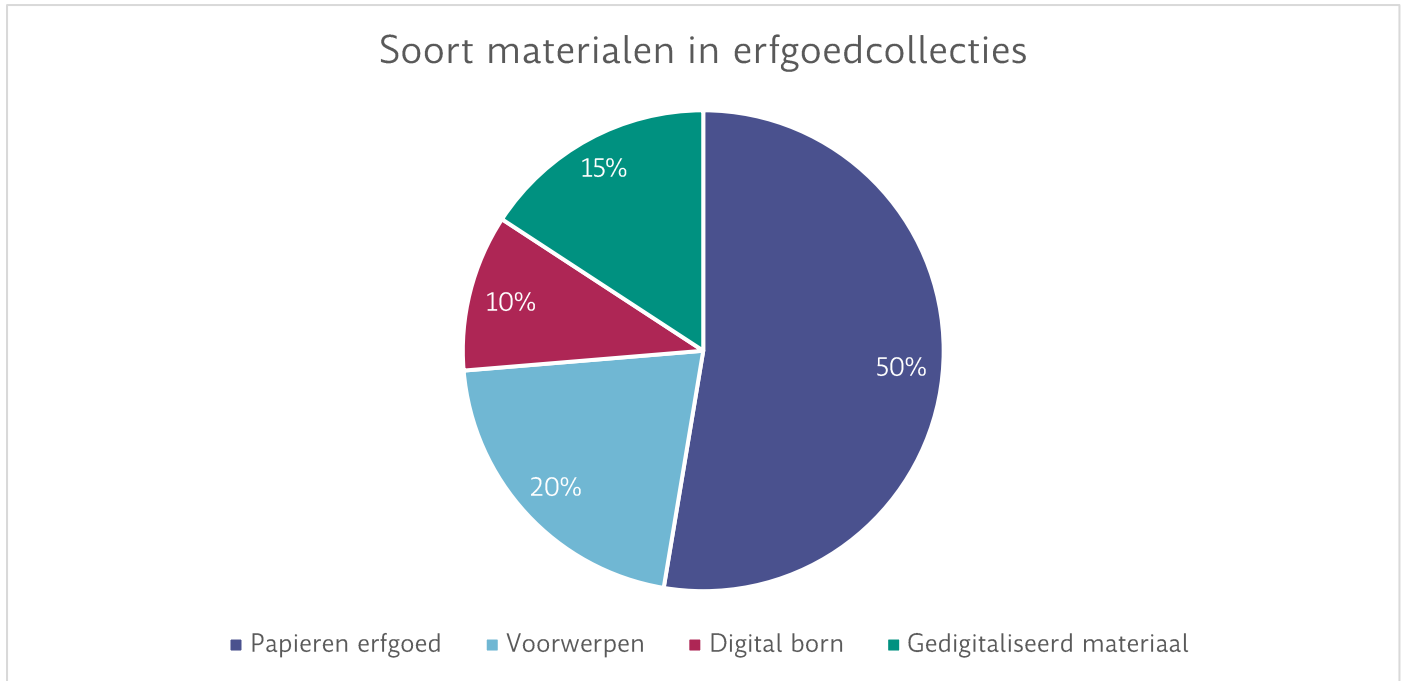
De volgende aspecten binnen collectiebeheer werden bevraagd: (1) beleid, (2) registratie, (3) digitalisering, (4) ontsluiting, (5) expertiseopbouw en (6) behoud en beheer.

Noden: drie op vier erfgoedverenigingen met een collectie heeft nood aan ondersteuning voor deze erfgoedactiviteit. Er is in het bijzonder nood aan ondersteuning bij de registratie, digitalisering en het behoud en beheer van hun collectie. Het aspect waar het minst aandacht naartoe gaat, is 'beleid', hoewel dit een onontbeerlijke eerste stap is in een collectiebeheersplan.

Registratie, digitalisering en ontsluiting: 68% van deze verenigingen geeft aan de collecties te hebben geregistreerd, geïnventariseerd of beschreven. Van deze catalogi is de meerderheid te raadplegen door het brede publiek: online ofwel ter plaatse, op papier of digitaal. Bij een kwart is de collectie niet openbaar te raadplegen. De helft van de collecties bestaat uit papieren erfgoed (kranten, boeken, prenten of affiches). 20% uit voorwerpen, 15% uit gedigitaliseerd materiaal en 10% zijn *digital born* items zoals foto's, databanken en digitale publicaties. Bij een op twee verenigingen is de collectie niet opgenomen in een externe databank.

Corona: De pandemie had eerder een negatieve impact op het collectiebeleid en -beheer.

Figuur 26

Aantal verenigingen: 124

5.3 ERFGOEDACTIVITEIT "HISTORISCH ONDERZOEK VOEREN"

Verenigingen: Van de bevroegde verenigingen doen er 49% historisch onderzoek. Dat is zo over de doelgroepen heen.

Noden: Bij de groep heemkunde/ lokale en regionale geschiedenis die veruit het meest aan historisch onderzoek doet, heeft 58% daarin nood aan ondersteuning. Bij de andere groepen, met uitzondering van metaaldetectie, is die nood nog groter. Bij cultuur van alledag is dat 93%.

Corona: De mate waarin corona een impact heeft gehad op historisch onderzoek is niet eenduidig en verschilt per groep maar ook tussen verenigingen binnen een groep. Globaal geeft 55% van de verenigingen een eerder negatieve impact aan, tegenover een groep van 45% die een eerder positieve impact aangeeft. Bij de groep die het meest bezig is met historisch onderzoek (heemkunde/lokale en regionale geschiedenis) is er geen verschil tussen positieve en negatieve stemmen. De positieve impact zou te maken kunnen hebben met de extra tijd die verenigingen voor onderzoek kregen, toen publieksactiviteiten niet meer konden plaatsvinden. Anderzijds was de toegang tot onderzoeksbronnen niet altijd evident. Wanneer bronnen reeds geraadpleegd waren en gegevens verzameld, kortom het vooronderzoek reeds gebeurd was, had corona minder impact. Dat maakt ook dat de impact op publiceren nog minder negatief was, hoewel ook daar een gemengd beeld te zien is.

5.4 ERFGOEDACTIVITEIT “PUBLICEREN”

Verenigingen: Van de bevroegde verenigingen zijn er 128 of 45% die publiceren. Deze erfgoedactiviteit is breed op te vatten: het gaat zowel om publicaties van historisch onderzoek als om nieuwsbrieven, ledenbladen, brochures enzovoort.

Noden: Van de verenigingen die publiceren ervaart net geen 50% nood aan ondersteuning bij het publiceren. Wanneer we dieper ingaan op de verschillende aspecten die komen kijken bij een publicatie, zien we dat voor twee op drie het vinden van auteurs en lezers en de kennis over wetgeving (bijvoorbeeld auteursrecht en GDPR) de grootste noden vormen. Eén op drie is op zoek naar financiële ondersteuning.

De productie van een publicatie lijkt men goed onder de knie te hebben. Verenigingen geven aan geen hulp nodig te hebben bij de eindredactie, opmaak/vormgeving, druk en distributie van publicaties. Een op twee is dan weer wel op zoek naar een digitaal alternatief voor drukwerk.

Omdat we specifiek interesse hadden in de publicatie van historisch onderzoek in tijdschriften en jaarboeken gingen we hier in de bevraging dieper op in. 72 verenigingen geven een tijdschrift uit, doorgaans 4 per jaar. Het doorsnee tijdschrift bevat 80% eigen historisch onderzoek. 21 verenigingen geven een jaarboek uit. Het doorsnee jaarboek bestaat voor quasi 100% uit de neerslag van eigen historisch onderzoek.

Corona: Er werd verder nog gepolst naar de impact van corona op de publicatie van historisch onderzoek. Die vraag werd vooral beantwoord door verenigingen heemkunde/ lokale en regionale geschiedenis. Net als bij historisch onderzoek heeft de pandemie een wisselend effect gehad op de activiteit publiceren. De impact was daar eerder positief. Verenigingen geven als reden dat ze nu meer tijd hadden om aan publicaties te werken en ter compensatie voor het wegvallen van publieksactiviteiten een extra tijdschrift uitgaven.

5.5 ERFGOEDACTIVITEIT “TRADITIES, RITUELEN, FEESTEN EN ANDERE SOCIALE PRAKTIJEN LEVEND HOUDEN”

Verenigingen: In totaal geeft 40% van de verenigingen aan deze erfgoedactiviteit te beoefenen. 98 verenigingen (86%) behoren tot de groep cultuur van alledag. Hoewel de erfgoedactiviteit ‘tradities levend houden’ de kernactiviteit is bij de groep cultuur van alledag, zien we ook dat vijftien verenigingen binnen heemkunde zich hiervoor inzetten.

102 verenigingen noemen hun traditie, ritueel of feest bij naam. De woordenwolk in figuur 27 laat zien welke het vaakst genoemd worden. We zien dat een grote groep verenigingen zich bezighoudt met schutterserfgoed, verschillende soorten lokale feesten, carnaval, stoeten, processies en reuzen.

Figuur 27

Totaal aantal verenigingen: 102

Naast het levend houden van tradities, rituelen, feesten en andere sociale praktijken, geven 48 verenigingen aan er ook onderzoek naar te doen. Van deze verenigingen behoren er 37 tot de doelgroep cultuur van alledag, tien tot heemkunde en één doet dit als museum. Voor dat onderzoek werkt twee op drie verenigingen samen met andere erfgoedverenigingen, met gemeenten en erfgoedcellen.

Noden: Meer dan de helft van wie 'tradities levend houden' als erfgoedactiviteit aanduidt, vraagt daarvoor ondersteuning.

Corona: Het waarborgen van tradities, rituelen en feesten is sterk afhankelijk van de mogelijkheid om fysiek samen te komen. Hoewel ongeveer de helft geprobeerd heeft om de tradities tijdens de coronapandemie fysiek, hybride of digitaal in leven te houden, geven negen op tien verenigingen aan dat corona een grote negatieve impact heeft gehad. Het merendeel zegt wel dat in 2022 alles opnieuw op gang is gekomen.

5.6 ERFGOEDACTIVITEIT "ADVIES VERLENEN AAN DERDEN"

Verenigingen: een op drie geeft advies aan derden. Het grote merendeel (vier op vijf verenigingen) behoort tot de groep heemkunde/lokale en regionale geschiedenis. De meeste adviezen worden gegeven aan (1) gemeenten en gemeentelijke adviesraden, (2) intergemeentelijke samenwerkingsverbanden rond erfgoed en landschap, (3) andere erfgoedorganisaties en (4) andere socio-culturele verenigingen.

Twee op drie erfgoedverenigingen is tevreden over wat met het advies gedaan wordt. 30% geeft er een neutraal oordeel over. Een kleine minderheid is niet tevreden.

Noden: Binnen de groep heemkunde/lokale en regionale geschiedenis zegt 30% ondersteuning te kunnen gebruiken bij de opmaak van de adviezen. Bij familiekunde is die nood nog iets groter: 38%. Bij cultuur van alledag daarentegen zegt nog geen 7% advies te verlenen maar 87% daarvan geeft wel aan nood te hebben aan ondersteuning daarbij.

Corona: Voor twee op drie verenigingen had corona een eerder negatieve impact op adviesverlening. Voor de groep familiekunde is het effect het meest negatief, nl. bij 91% van de verenigingen.

6 Gevraagde ondersteuning

We polsten tot slot ook naar de soort ondersteuning die de erfgoedverenigingen nodig hebben.

Er is een voorkeur voor ondersteuning door een expert ten opzichte van ondersteuning onder elkaar.⁶ Er is ook een voorkeur voor fysieke bijeenkomsten in plaats van online leren. Verder is er een voorkeur voor groepsleren tegenover individueel leren. Tot slot krijgen de verenigingen liever ondersteuning samen met gelijkaardige organisaties dan met diverse organisaties.

Als we de ondersteuningssoorten nader bekijken, zien we uiteenlopende wensen. Enerzijds wil men op eigen tempo en op zelfgekozen tijdstippen gebruik maken van individuele ondersteuning via online leermiddelen, platformen, websites maar ook gedrukte publicaties. Anderzijds vraagt men ook naar vorming en netwerkmomenten. Een ondersteuning waar een expert individueel begeleidt en/of ter plaatse advies geeft, is minder in trek. Hoewel belangenbehartiging niet door iedereen gevraagd wordt als vorm van ondersteuning, vinden degenen die dit wel willen, dat zeer belangrijk voor hun werking.

7 Conclusies

Door deze bevraging kunnen we voor het eerst onze doelgroepen met elkaar vergelijken. Het legt enkele **verschillen** bloot, wat ons de kans geeft op maat te werken. Dit onderzoek toont echter nog meer **gelijkenissen en raakvlakken**. Op themaniveau werken onze doelgroepen soms zonder het te weten complementair en zou een samenwerking zorgen voor meer effectiviteit. Denk aan de sociale praktijken die zowel voor heemkunde als cultuur van alledag een thema zijn. Denk ook aan de thema's metaaldetectie en archeologie waar zowel de doelgroep heemkunde als metaaldetectie zich

⁶ Hierbij moet rekening gehouden worden met de mogelijk verschillende interpretatie van het woord 'expert'. Interpreteert men dit als een professional of als een expert onder elkaar?

in vinden. Dat ze activiteiten en noden delen, verantwoordt een gezamenlijk dienstverleningsaanbod vanuit Histories, zonder dat we de eigenheid uit het oog verliezen. Door ervaring uit te wisselen en problemen samen aan te pakken, kan hun werking efficiënter worden. Uitwisseling over de muurtjes en grenzen heen, geeft ook inspiratie.

Uit het **verenigingenpaspoort** zijn **geen verrassingen** gekomen. Twee op drie verenigingen is een vzw. Het paspoort doorprijkt gedeeltelijk het idee dat erfgoedverenigingen enkel voor oudere generaties zijn. Bij metaaldetectie zie je bijvoorbeeld vooral mensen tussen 30 en 60 jaar en de groep cultuur van alledag kent doorsnee ook iets jongere leden, al zijn er grote verschillen tussen de verenigingen binnen die doelgroep. Zij vormen mogelijk ook een pool van vrijwilligers voor de andere doelgroepen. Andere cijfers bevestigen eerdere vaststellingen of vermoedens, zoals de beperkte culturele diversiteit. Ook wordt nog eens duidelijk dat het moeilijk is om bestuurders te vinden, al is men wel optimistisch over de algemene vrijwilligersinzet in de toekomst. Om de werking van erfgoedverenigingen op peil te houden zullen nieuwe strategieën nodig zijn.

Uit de bevraging is af te leiden dat **corona** een negatieve impact heeft gehad op de werking, zowel op korte als op middellange termijn, al was dit niet de enige tegenslag die men te verduren had. Sociale activiteiten lagen een tijdlang stil. Een geruststelling is dat die eind 2022 bijna terug op het niveau van voor de coronacrisis zitten. Verenigingen die ophielden te bestaan omdat hun vrijwilligers ziek werden of overleden zijn, werden natuurlijk niet in deze enquête meegenomen. Positief is dat verenigingen van de coronaperiode gebruik gemaakt hebben om hun tijd anders te besteden. Er is bijvoorbeeld tijd gestoken in collectiebeheer, in digitalisering en extra publicaties. Voor specifieke doelgroepen zoals cultuur van alledag lag een andere tijdsbesteding veel minder voor de hand, wat hun grotere negatieve ervaring verklaart.

De **financiële gezondheid** van de verenigingen is er de afgelopen vijf jaren op achteruitgegaan. Daar zijn verschillende redenen voor. Ten eerste zijn er door corona minder inkomsten geweest. Vooral cultuur van alledag heeft de gevolgen daarvan ondervonden. Ten tweede zijn er ook de gestegen energieprijzen en inflatie. Stijgende drukkosten hebben bijvoorbeeld impact op verenigingen die hun historisch onderzoek publiceren in een tijdschrift of jaarboek. Ten derde zijn sinds 2018 de provinciale subsidies voor erfgoedverenigingen weggefallen. Die troffen vooral de verenigingen heemkunde, familiekunde en musea. Deze broodnodige financiële ondersteuning werd niet door een ander bestuursniveau overgenomen. De subsidies van gemeenten en erfgoedcellen zijn daardoor des te belangrijk geworden.

Erfgoedverenigingen zien de **toekomst rond hun financiën** niet positief in. Ze spraken de afgelopen jaren meer en meer hun geldreserves aan. Naast de eerder opgegeven weggefallen inkomsten, vrezen verenigingen voor de huisvesting die nu nog vaak kosteloos door de gemeente ter beschikking wordt gesteld. Er is ongerustheid dat gemeenten hun lokalen van de hand gaan doen of de stijgende energiekost zullen doorrekenen, nu de gemeenten zelf ook meer inkomsten zoeken. Bij de verenigingen cultuur van alledag is er eind 2022 ook ongerustheid over de mogelijke afschaffing van het Participatiedecreet. De grootste nood van erfgoedverenigingen is dan ook ondersteuning in fondsen- en subsidiewerving.

Erfgoedverenigingen breken ook hun hoofd over het **kluwen van wet- en regelgeving** die van toepassing is op hun activiteiten. Dat gaat ten koste van de tijd die ze in erfgoedzorg kunnen investeren. Ze zoeken ondersteuning in de uitrol van hun **communicatie** om meer publiek aan te spreken. Verder staat - zeker sinds corona - ook de nood aan ondersteuning in **ICT** hoog op de agenda. Dit door een combinatie van een steeds snellere digitalisering en de oudere leeftijd van de vrijwilligers die zich hierover moeten ontfermen.

De meest voorkomende **erfgoedactiviteiten**, over de doelgroepen heen, zijn de organisatie van publieksactiviteiten en collectiebeheer. Beide vormen ook de belangrijkste **inhoudelijke ondersteuningsnoden**, met collectiebeheer op de eerste plaats. Binnen elke doelgroep worden collecties bewaard. Nog steeds heeft een op drie erfgoedverenigingen geen inventaris van de eigen collectie. Van de verenigingen die wel een inventaris hebben, is deze bij een op twee verenigingen niet opgenomen in een externe databank. Dit houdt risico's in en maakt het werk minder duurzaam. Het beperkt ook de mogelijkheid tot ontsluiting naar het publiek.

Om te eindigen met een positieve noot wijzen we erop dat de erfgoedverenigingen de **vrijwilligersinzet in de toekomst** eerder positief zien, de bestuurdersrol buiten beschouwing gelaten. Het is van die vrijwilligersinzet, maar ook van die positieve ingesteldheid dat veel zal afhangen. Het zijn allemaal vrijwilligershanden die de uitdagingen uit dit rapport moeten dragen. Het is onder meer aan Histories om hen hier zo goed mogelijk in bij te staan.

Colofon

Een uitgave van Histories vzw.

\ AUTEURS

Els Vervaet, Laura Ietswaart en Laurent Schümmelfeder

\ SPECIALE DANK

alle erfgoedverenigingen die aan onze bevraging hebben meegewerkt

Alexander Vander Stichele en Saidja Steenhuyzen van FARO

de erfgoedcellen

collega's Daphné Maes, Paulien Meersschaut, Kaat Van der Brempt, Jan Verstappen en Eva Wuyts

\ VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bart Blomme, Grasmarkt 61, 1000 Brussel

\ HEB JE VRAGEN, SUGGESTIES OF OPMERKINGEN BIJ DIT RAPPORT?

Neem dan contact met ons op via info@histories.be

Dit werk is gelicenseerd onder CC BY-SA 4.0.

Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.

**H
S
T
O
R
I
E
S**

Histories vzw \ Grasmarkt 61,
1000 Brussel \ RPR Brussel
BE0683 950 166

 Vlaanderen
verbeelding werkt

H STO RIES

voor
en door
erfgoed-
vrijwilligers